

de mens.nu magazine

Januari - februari - maart 2026 | 15de jaargang nr. 1 | Verschijnt driemaandelijks
V.u.: Raymonda Verdyck - Afgiftekantoor masspost Brussel X - P900224

Dossier
**Conflict &
verbinding**

Jong.nu
Pleegzorg

**“Gefocust op het onderzoek,
maar het einddoel is altijd om
mensen te helpen”**

Damya Laoui over wetenschap, ethiek en verbondenheid

vrijzinnig humanistisch tijdschrift
voor iedereen

de mens.nu
is vrijzinnig humanistisch

deMens.nu – Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw

Federaal secretariaat

Auguste Reyerslaan 70

1030 Schaarbeek

02 735 81 92

info@deMens.nu

www.deMens.nu

Hoofredactie

Anne-France Ketelaer

Redactie

Jérémy Celen

Dimitri De Smet

Thomas Detombe

Bert Goossens

Joke Goovaerts

Laure Lytens

Veerle Magits

Hilde Vandervelde

Anne-Flor Vanmeenen

Lupé Van Rijmenant

Dietlinde Wouters

Eindredactie

Hilde Vandervelde

Lay-out

Drukkerij Verspect

Foto cover

© Jeroen Vanneste

Je kan je gratis abonneren op deMens.nu Magazine.

Hoe? Stuur een mailtje naar
info@deMens.nu

OF surf naar onze website en
schrijf je in

OF stuur een brief naar het
federaal secretariaat van
deMens.nu

Met vermelding van je naam en
adres.

Wil je de digitale nieuwsbrief van deMens.nu ontvangen?

Intekenen kan via onze website.

Volg deMens.nu op

deMens.nu Magazine is een gratis vrijzinnig
humanistisch tijdschrift dat vier keer per jaar verschijnt.

De redactie van deMens.nu Magazine is niet verantwoordelijk
voor de inhoud van de door derden geleverde artikels.

Dit magazine is auteursrechtelijk beschermd.

Onder auspiciën van de Unie Vrijzinnige Verenigingen vzw.

Conform de wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte
van de verwerking van persoonsgegevens (8 december 1992) en de algemene
verordening gegevensbescherming (AVG - EU 2016/679) herinneren we je eraan dat
een aantal van je persoonsgegevens werden opgenomen in ons adressenbestand.
Dit magazine wordt enkel opgestuurd op uitdrukkelijke aanvraag en/of
met uitdrukkelijke toestemming.

Via schriftelijk verzoek, gericht aan Anne-France Ketelaer, algemeen directeur
deMens.nu, Auguste Reyerslaan 70 te 1030 Schaarbeek, of via privacy@deMens.nu
kan je de inzage, correctie of verwijdering van je opgeslagen persoonsgegevens
verkrijgen.

Reacties op dit nummer kan je steeds mailen naar info@deMens.nu

Gedrukt op papier
afkomstig van
duurzaam bosbeheer

Lid van WE MEDIA

Conflict & Verbinding

C

onflict en verbinding verhouden zich tot elkaar als water en vuur. Het zijn absolute tegenpolen. Waar conflict heerst, is cohesie ver zoek. Waar verbinding de bovenhand heeft, is er een stevige

basis om geschillen op afstand te houden of te beheersen. En toch bestaat er een voortdurende dynamiek tussen beide.

Of het nu op het niveau van de wereldorde, de samenleving, de gemeenschap of het individu is. De interactie tussen beide is onweerlegbaar. Want hoe kan je opnieuw vreedzaam en in diversiteit samenleven, nadat je land een oorlog of interne spanningen heeft meegemaakt. Hoe kan je weer door één deur, nadat je een meningsverschil met je buur of je collega hebt gehad.

Het dossier van dit magazine gaat dieper in op verschillende vormen van conflict en verbinding. Oorlog en machtsspel lopen als een rode draad door de menselijke geschiedenis. Tegelijk bedachten we dialoog en samenwerking, rechtspraak en democratie. Blijven de fundamenteën van het democratische samenlevingsmodel echter overeind in tijden van egopolitiek?

Verhalen van verzetshelden uit de Tweede Wereldoorlog herinneren ons eraan dat vrijheid en democratie nooit vanzelfsprekend zijn. Maar ook dat weggijken of onverschillig blijven een bedreiging vormt voor de samenleving waarin we leven. Zeker nu mensenrechten overal onder druk staan. Dat is ook waar waarheidscommissies zich op toespitsen, op het onderzoeken en in kaart brengen van mensenrechtenschendingen in het verleden. Zoeken naar waarheid en gerechtigheid om aan een verbindende toekomst te kunnen bouwen.

Verder in dit magazine ook een interview met Damya Laoui, immunologe en kankeronderzoekster die samen met haar team aan een innovatief kankervaccin werkt. Een vader van wie het dochtertje in een pleeggezin opgroeit, vertelt over hun moeilijke maar inmiddels hoopvolle traject. En er is aandacht voor ouders van een overleden kind, voor een levenslang engagement en nog heel wat meer. Veel leesplezier.

Hilde Vandervelde

Inhoud

6

12

14

17

**Een vrijzinnig
humanistisch
magazine voor
iedereen**

Dit magazine bevat een toegankelijke mix van luchtige en diepgravende artikels over eigentijdse onderwerpen die verband houden met vrijzinnig humanisme.

Vrijzinnig humanisten geloven in de mens en plaatsen die centraal

De verantwoordelijkheid voor zin en moraal ligt voor vrijzinnig humanisten bij de mens. We bepalen zelf hoe we ons leven zin geven in het hier en nu, en dat doen we met respect voor de keuze van anderen en voor de natuur. We streven daarom ook naar een warme en solidaire democratische samenleving waar elk individu zich ten volle kan ontplooiën. Hoewel iedereen anders is, zijn we gelijkwaardig en moeten we onszelf kunnen zijn.

Vrijzinnig humanisten kijken kritisch naar de wereld en naar zichzelf

We aanvaarden niet zomaar wat anderen zeggen, maar oordelen zelf wat goed is en wat slecht. Dé waarheid bestaat immers niet en dus kan niemand die opleggen. Daarom stellen we alles in vraag tot we nieuwe inzichten hebben. Het is onze ultieme vrijheid: het mogen veranderen van mening.

Vrijzinnig humanisten zijn een bont allegaartje

Jong en oud, rijk en arm, uit alle hoeken van de wereld ... We geven allen zelf zin aan ons leven en maken er samen het beste van. Hier en nu en met vertrouwen in de toekomst.

deMens.nu Magazine is er voor vrijzinnig humanisten, maar ook voor iedereen die zich betrokken voelt bij onze samenleving en zeker ook voor nieuwsgierigen.

45

46

47

50

6 Onderhuids

Damya Laoui, kankeronderzoekster: "Wetenschap mag nooit losstaan van de mensen voor wie ze bedoeld is"

11 Vrijzinnige barometer

"Wat doet technologie met onze menselijkheid?"

12 Wetenschappelijk onderzocht

De kunst van het kwetsen: waar ligt de grens?

14 Jong.nu

"Pleegzorg zie ik nu als iets hoopvols"

17 Dossier

Conflict & verbinding

45 Column Kurt Van Eeghem

Een drama voor veel kunstenaars

46 Achter de schermen

Ouders van een overleden kind

47 Ingezoomd

Ongelooflijke ontmoetingen

48 Verhalen van bij ons

Luk Vangansbeke: "Ik wil de tijd die ik nog heb zinvol besteden"

50 Een bank vooruit

Filip Rogiers, leerkracht niet-confessionele zedenleer, over verbindende communicatie

51 Breinpijn

Puzzel mee en maak kans om een boek te winnen

52 Van de bovenste plank

Recensies van *En wat nu?*, *Stil verzet*, *Een wereld te winnen* en *No Other Land*

54 Actua

Nieuwsberichten en activiteiten

56 Op het terrein

Dromen van echte vrede

57 Achter tralies

Naar woorden zoeken

58 Column Tinneke Beeckman

Ongevoelig voor het lijden van anderen

59 Levenskunst

Illustratie van Janne van Woensel Kooy

60 Het huisvandeMens in je buurt

Adressen en contactgegevens

**“Wetenschap mag nooit losstaan
van de mensen voor wie ze bedoeld is”**

Interview met Damya Laoui

Immunologe en kankeronderzoekster Damya Laoui staat aan het hoofd van een team van achttien onderzoekers. Samen voeren zij fundamenteel onderzoek naar een innovatief kankervaccin dat herval en uitzaaiingen moet voorkomen. Haar werk geniet erkenning in binnen- en buitenland. In het laboratorium van Laoui draait het niet alleen om cellen en cijfers, maar ook om ethiek, diversiteit en menselijke verbondenheid.

Joke Goovaerts - foto's © Jeroen Vanneste

Je bent wetenschapper aan de Vrije Universiteit Brussel en verbonden aan het Vlaams Instituut voor Biotechnologie. Waar komt je fascinatie voor wetenschap vandaan?

Ik ben al van jongs af aan gefascineerd door de natuur. Oorspronkelijk droomde ik ervan om reporter voor de BBC te worden en in Afrika documentaires over wilde dieren te maken. Daarom dacht ik eraan om zoölogie te studeren, maar die opleiding werd alleen in Gent en Antwerpen aangeboden. Op kot gaan was financieel niet haalbaar. Een vriend in het zesde secundair zei toen: "Waarom geen bio-ingenieur? Daarmee kan je heel veel kanten uit." En zo heb ik die keuze gemaakt.

De VUB lag vlak naast mijn secundaire school, het GO! Atheneum Etterbeek. De helft van mijn klas ging erheen, dus ik volgde. Maar ik kon me ook echt in de waarden van de VUB vinden: vrijheid, openheid, kritisch denken.

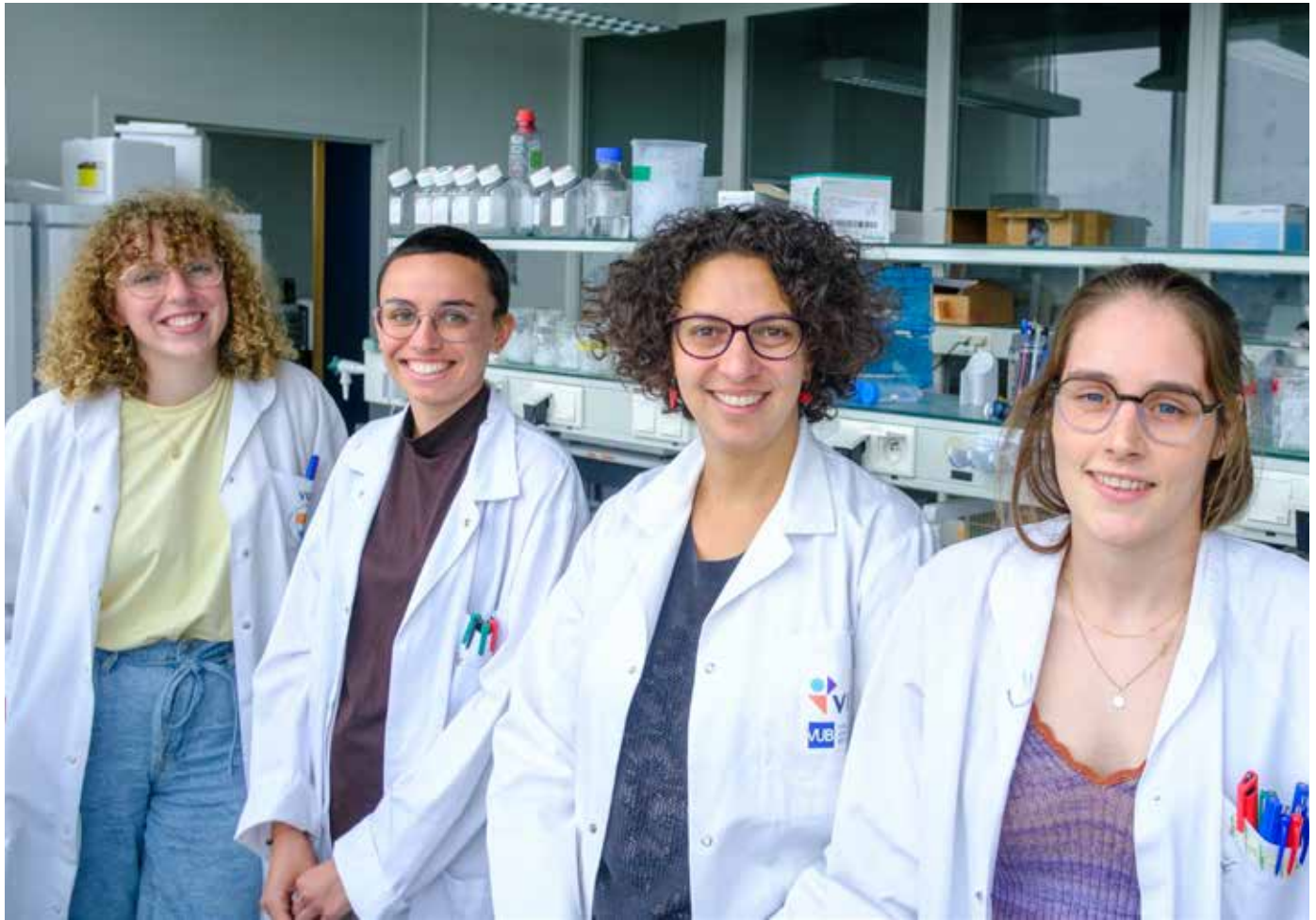
Heb je ooit spijt gehad dat je geen zoölogie hebt gestudeerd?

Helemaal niet. Als bio-ingenieur krijg je een brede basis in de wetenschappen en kan je snel specialiseren. Ik koos eerst voor cel- en gentechnologie, later voor medische biotechnologie. Tijdens mijn masterthesis begon ik rond kanker te werken en toen wist ik: dit is het, dit wil ik doen.

Hoe stond je familie tegenover je keuze voor wetenschap?

Mijn familie was redelijk open-minded. Ik speelde ook altviool en heb lang getwijfeld of ik muzikante zou worden. Maar mijn ouders

**“Hoe meer
perspectieven,
hoe groter de
kans dat je samen
tot een goed
antwoord komt”**

vonden dat geen goed idee: “Daar verdien je geen geld mee.” Financiële onafhankelijkheid was belangrijk.

Mijn mama werkte als kleuterleidster en zei: “Waarom ga je ook niet in het onderwijs? Dan ben je thuis als de kinderen thuis zijn.” Maar ik dacht toen nog niet aan kinderen en ik zei: “Nee, ik ga voor bio-ingenieur.”

Ze waren uiteindelijk tevreden over mijn keuze. Ze zagen dat ik er plezier in had, ook al wisten ze niet precies wat het inhield.

Wat heeft je persoonlijk richting kankeronderzoek gedreven?

Dat was eerder toevallig. Ik raakte erin geïnteresseerd door immunologie of hoe het immuunsysteem ziekten bestrijdt. Bij het kiezen van mijn masteronderwerp kwam ik iets over kanker tegen en dat sprak me aan.

Mijn papa had toen longkanker, maar dat beïnvloedde mijn keuze niet bewust. Ik kende ook anderen die aan kanker overleden zijn, zoals mijn meter en de moeder van een van mijn beste vriendinnen. Misschien heeft dat onbewust toch meegespeeld, maar op dat moment ging het vooral om de passie voor het onderzoek, voor het begrijpen van complexe processen.

Kan je je onderzoek kort uitleggen?

Ik werk voornamelijk rond kanker en het immuunsysteem. Wanneer iemand een tumor heeft, zitten daar niet alleen kankercellen in, maar ook immuuncellen die de kankercellen proberen te vernietigen. Helaas zijn sommige immuuncellen een beetje corrupt: ze helpen de tumor in plaats van hem te bestrijden. Ik focus op een specifieke cel, met name de dendritische cel. Dat is mijn favoriete cel. We proberen te begrijpen waarom sommige dendritische cellen de tumor helpen en andere hem juist bestrijden. We hebben ontdekt dat er verschillende typen zijn en we hebben manieren ontwikkeld om de goede typen te herkennen en te gebruiken als therapie. Bij muizen kunnen we die cellen inzetten als een soort vaccin tegen kanker, zodat ze niet hervallen of uitzaaiingen krijgen.

Dus je zoekt een vaccin tegen herval en uitzaaiingen?

Precies, dat is het idee dat we naar de kliniek willen brengen. Maar we zijn er nog niet. Ik zeg dat er altijd duidelijk bij, want ik krijg vaak vragen van patiënten.

Het concept is als volgt. Bij een patiënt met bijvoorbeeld longkanker wordt de tumor chirurgisch verwijderd. Uit die tumor halen we de goede dendritische cellen, die de mutaties van de kankercellen hebben herkend. Die dendritische cellen spuiten we terug in de patiënt. Die cellen activeren dan het immuunsysteem, vooral de T-cellen, die de kleine uitzaaiingen aanpakken. Ze wekken ook immuungeheugen op zoals bij een vaccin, zodat de patiënt niet hervalt.

Preventie van kanker zelf is voorlopig nog niet aan de orde, maar negentig procent van de sterfgevallen komt door uitzaaiingen of herval. Als we dat kunnen voorkomen, helpen we een grote groep patiënten.

Worden er al tests bij patiënten gedaan?

Nog niet. De resultaten bij muizen zijn veelbelovend, maar om de stap naar patiënten te zetten, zijn er twee grote struikelblokken. Ten eerste, de ethische goedkeuringen. Dat is een berg papierwerk. Gelukkig zijn er mensen in mijn team die dat graag doen. Ten tweede, de financiering. Een klinische studie starten is extreem duur. Bedrijven zijn niet snel geïnteresseerd. Het duurt vaak vijf à tien jaar voor je kan aantonen dat een patiënt niet hervalt en bedrijven willen sneller resultaten zien.

Gelukkig krijgen we steun van organisaties zoals Kom op tegen Kanker. Daarnaast is er het VUB Yamina Krossa Fonds, opgericht door een ex-borstkankerpatiënte. Zij heeft eerst een fonds opgericht om borstreconstructies terugbetaald te krijgen en met het resterende geld koos ze ervoor om ons onderzoek te steunen. Ze begon met 30.000 euro en besloot het bedrag van de inzamelactie naar 400.000 te verhogen. Nu wil ze naar 1.200.000 gaan om de klinische studie te starten. Dankzij haar inzet - wafelenbak, loopacties, noem maar op - komt dat doel steeds dichterbij. Ook stand-upcomedian Alex Agnew steunt het fonds en ons onderzoek. Per verkocht ticket voor zijn zaalshow doneert hij één euro, wat al meer dan 100.000 euro opbracht.

Heb je een deadline?

Ik heb die deadlines losgelaten. Ze zorgen vooral voor frustratie. Mijn echte droom is dat ik, voor ik met pensioen ga, kan zeggen: "Deze therapieën bestaan dankzij ons onderzoek." Dat zou het mooiste zijn.

Je wil dus echt mensen helpen?

Ja, dat hoop ik. Natuurlijk ben ik als wetenschapper gefocust op het onderzoek zelf, op het begrijpen van de biologie. Maar het einddoel is altijd om mensen te helpen.

Je klinkt ook gepassioneerd door het proces zelf.

Absoluut, ik word enorm enthousiast van resultaten. Bijvoorbeeld wanneer een van mijn studenten met een grafiek en een grote glimlach binnenkomt. Dan weet ik: dit wordt iets moois.

Wat ik fantastisch vind, is dat als iemand in het labo iets nieuws ontdekt, wij op dat moment de enigen ter wereld zijn die dat weten. Het idee dat je iets ontdekt hebt wat nog niemand anders weet, is magisch. En dan komt het moment om dat via publicaties met de wereld te delen. Dat is de essentie van wetenschap: kennis creëren én verspreiden.

Ook wetenschapscommunicatie speelt een grote rol?

Ik doe veel aan wetenschapscommunicatie, om verschillende redenen en voor uiteenlopende doelgroepen. Onder meer voor oudere mensen, van wie sommigen ook patiënt zijn. Ze horen termen als immuuntherapie, maar weten vaak niet wat dat precies betekent. Dan is het onze taak om dat helder uit te leggen: wat is het, wat kan het doen, wat zijn de neveneffecten en waarom is het zo duur? Daarnaast richt ik me ook op jongeren, om hen te inspireren voor een wetenschappelijke richting. Vooral jongeren uit gezinnen waar de ouders niet gestudeerd hebben of met een migratieachtergrond zoals ikzelf. Als er in je familie niemand is die iets met wetenschap doet, dan is die stap gewoon veel moeilijker.

Je komt zelf uit een gezin met migratieachtergrond. Ben je daardoor een rolmodel voor die jongeren?

Dat is moeilijk te zeggen. Mensen zonder migratieachtergrond moeten ook hard werken. Maar ik denk dat het soms net iets zwaarder is. Ik heb bijvoorbeeld mijn studies zelf moeten betalen. Bij mijn studenten zie ik hoe gezinssituaties en economische omstandigheden het studeren makkelijker of moeilijker maken. Voor mij was het lastig, ik kon niet altijd naar de les en moest samenvattingen van medestudenten lenen. Gelukkig had ik goede vrienden die me hielpen.

Toen ik goede resultaten begon te behalen en veel papers schreef, werd ik vaak uitgenodigd omdat ze 'nog iemand nodig hadden met een migratieachtergrond of een vrouw'. Een vriendin zei toen: "Je moet altijd gaan. Ga op het podium als token, maar stap eraf als een grote wetenschapper." En dat zeg ik nu ook tegen mijn vrouwelijke studenten: laat je zien. Vrouwen zijn nog steeds ondervertegenwoordigd. Het is belangrijk dat meisjes beseffen dat een wetenschapper niet per definitie een man is.

Meer info over steun aan het Yamina Krossa Fonds vind je op: www.actieplatform.vub.be/project/yamina-krossa-fonds

Hoe ga je om met de diversiteit op de universiteit? Kom je zelf uit een gelovig gezin?

Ik kom uit een nogal ingewikkeld gezin wat religie betreft. Mijn moeder is katholiek opgevoed, maar niet erg gelovig. Mijn vader was heel gelovig; zijn moeder was joods en zijn vader moslim. Mijn broer las veel over boeddhisme en mijn partner is niet-gelovig. Als kind werd ik met verschillende religies geconfronteerd. Ik moest Bijbelverhalen lezen, maar ook delen uit de Koran en de Thora. Sommige passages vond ik mooi, andere minder, maar het voelde voor mij heel normaal om met die diversiteit in aanraking te komen. Wat me opviel, is dat die religies veel gemeenschappelijke waarden delen. Ik heb altijd goed kunnen samenleven met zowel gelovige als niet-gelovige mensen.

En waar plaats je jezelf?

Ik denk niet dat ik echt in een god geloof. Ik heb veel filosofische vragen. Waarom zijn we hier? Is het leven ontstaan door puur chemisch toeval of is er een diepere reden? Waarom kunnen wij nadenken en filosoferen? Omdat er zo veel vragen blijven, kan ik me voorstellen dat er bepaalde krachten zouden kunnen zijn.

Je werkt in de medische wereld. Welke plaats heeft de mens daarin? Wordt er voldoende naar geluisterd?

Dat is een belangrijke vraag. In de medische wereld draait het uiteindelijk om mensen. Maar soms wordt er te veel op technologie, cijfers en efficiëntie gefocust en te weinig op de mens achter de patiënt. We moeten blijven luisteren, uitleg geven en empathie tonen.

Wetenschap mag nooit losstaan van de mensen voor wie ze bedoeld is. Onlangs was ik in Japan en daar was het verschil nog groter. De artsen die ik er sprak, behandelen hun patiënt vooral als een lichaam dat moet worden gered. Er wordt nauwelijks gekeken naar wat die persoon denkt, wat de impact op zijn omgeving is of wat de neveneffecten van een behandeling zijn. Dat zijn totaal andere manieren van denken. Maar ik geloof dat de mens overal ter wereld nog te weinig centraal staat in de therapie. Terwijl we weten dat mentale gezondheid een enorme invloed heeft op hoe iemand herstelt.

Je hebt ook een muzikale achtergrond. Helpt dat in je onderzoek?

Ik denk dat veel onderzoekers een creatieve kant hebben en bij mij is dat muziek. Creativiteit is volgens mij zelfs noodzakelijk om een goede onderzoeker te zijn. Je wordt voortdurend geconfronteerd met de vraag: hoe komt dit? En daar bestaat meestal geen antwoord op dat je gewoon in een boek kan opzoeken. Je moet vertrekken vanuit een idee, vanuit nieuwsgierigheid. Daarom is het ook zo waardevol om in een divers team te werken. Hoe meer perspectieven, hoe groter de kans dat je samen tot een goed antwoord komt.

Tot slot, wat is jouw levensmotto?

Vive la vie. Elke dag komt zoals hij komt, maar je moet er zelf voor zorgen dat je ervan geniet. Toen ik jonger was, hadden we thuis veel familiale problemen. Een vriend zei toen tegen mij: "Souris à la vie et la vie te sourira." Lach naar het leven en het leven zal je toelachen. Dat ben ik nooit vergeten. Ik probeer dat echt toe te passen. Geluk is niet vanzelfsprekend, maar als je er moeite voor doet, krijg je er zo veel voor terug.

“Wat doet technologie met onze menselijkheid?”

De technologische revolutie raast aan een onnavolgbaar tempo door onze samenleving. Technologiegiganten krijgen almaar meer greep op ons dagelijks leven. In ruil zeggen ze dat ze ons bestaan ‘beter’ maken. Maar is dat ook zo? Raymonda Verdyck, voorzitter van deMens.nu, kijkt met vrijzinnige blik naar de impact op onze menselijkheid en schreef volgend opiniestuk.

Als vrijzinnig humanist hecht ik veel waarde aan vrij onderzoek. Wetenschappelijke vrijheid stelt ons in staat betrouwbare kennis te vergaren en vormt een motor voor de verbetering van de menselijke conditie. Dankzij innovatie is de levensstandaard wereldwijd de voorbije decennia spectaculair toegenomen.

Maar wetenschap garandeert geen vooruitgang. Alles hangt af van hoe ze wordt ingebed in de samenleving en waarvoor ze wordt ingezet. In de eerste helft van de twintigste eeuw volgden baanbrekende ontdekkingen elkaar in snel tempo op. Denk aan het werk van Marie Curie, Niels Bohr en Albert Einstein. Hun inzichten brachten talloze medische en technologische toepassingen voort, maar effenden tegelijk het pad voor kernwapens, met als tragisch dieptepunt Hiroshima en Nagasaki, dit jaar precies tachtig jaar geleden.

Vandaag zitten we opnieuw midden in een technologische revolutie. Sinds de jaren negentig van de vorige eeuw heeft het internet de globalisering versneld. De digitale doorbraak was doordrongen van idealisme: vrije informatie voor iedereen. Wikipedia is daar het mooiste symbool van. Dat dit icoon van het vrije internet vandaag onder vuur ligt, onder meer door Elon Musk die het schamper ‘Wokepedia’ noemt, zegt veel over onze tijd.

De voordelen van het internet zijn onmiskenbaar. Vrije toegang tot informatie is een kernwaarde van het humanisme. Met een smartphone op zak dragen we letterlijk de kennis van de wereld mee. Dat schept ongekennde kansen om te leren, te ondernemen en te groeien als mens.

Maar digitalisering kent ook schaduwkanten. Sociale media maakten iedereen tot nieuwsbron, aanvankelijk bevrijdend, nu grotendeels gestuurd door commerciële en politieke belangen. Influencers en

Raymonda Verdyck, voorzitter van deMens.nu

© Jake Goovaerts

algoritmen verdringen steeds vaker de rol van een journalistieke vierde macht. De informatiestroom wordt gedomineerd door een handvol techgiganten, vaak met een duidelijke agenda. Niet alleen in de Verenigde Staten, ook in Rusland, China en Turkije.

Sociale media maken alles luider, sneller, intenser. Maar maken ze ons ook wijzer? Socialer? Vrijer? Steeds meer mensen zoeken bewust naar stilte en echt contact. Net daar ligt een rol voor het middenveld, ook voor ons als vrijzinnig humanistische gemeenschap. Met de huizenvandeMens creëren we plekken waar mensen voor een open gesprek over levensvragen terechtkunnen. Onze lidverenigingen en vrijzinnige centra zetten actief in op ontmoeting, reflectie en verbinding.

Ook in Vlaanderen groeit het besef dat we onze afhankelijkheid van technologie moeten herzien. Denk aan het debat over een verbod op sociale media onder de zestien. Verbieden is verleidelijk, maar nuance is cruciaal: het kind niet met het badwater weggooien. De kernvraag blijft: wat doet technologie met onze menselijkheid? Hoe beïnvloedt ze ons welzijn, ons denken, onze relaties?

Diezelfde vragen stellen zich bij de opkomst van artificiële intelligentie. AI kan ons werk verlichten, maar mag onze creativiteit, zingeving en autonomie niet verdringen. Technologie moet ons ondersteunen, niet beheersen. Uiteindelijk gaat het niet om wat technologie kán, maar om wat wij ermee willen doen. In een wereld vol slimme technologie is het aan de mens om wijs te blijven.

De kunst van het kwetsen

Waar ligt de grens?

© Fonds Archief Dees De Bruyne / Waterfront vzw

De kindervrienden van Dees De Bruyne

Eind 2024 begin 2025 liep de tentoonstelling *Nom de Dieu: kritiek, blasfemie, satire ...?*

aan de Vrije Universiteit Brussel, in samenwerking met huisvandeMens Brussel en Pilar. Daarnaast verscheen er ook een gelijknamig boek. Eén vraag die expo en boek verkennen, is: mag kunst taboes doorbreken en aanstootgevend zijn of moet ze rekening houden met religieuze gevoeligheden?

Thomas Detombe

De kindervrienden

De kindervrienden (1972) van Dees De Bruyne is niet meer geëxposeerd sinds 1974. Het was verdwenen en zat verborgen in een privécollectie. Naar aanleiding van de VRT-documentaire reeks *Godvergeten* organiseerde tekstschrijver Walter Ertvelt, als archivaris van het oeuvre van Dees De Bruyne, een zoekactie naar het iconische schilderij, in samenwerking met Mudel-conservator Wim Lammertijn.

De zoekactie begon met een artikel in *Knack* op 27 september 2023. Na een tentoonstelling van vijftig nooit geëxposeerde werken van De Bruyne in de Gentse galerie Zebrstraat kwam de huidige eigenaar van het schilderij zich in maart 2024 melden. Door juridische problemen kon het schilderij pas op 14 mei 2025 in bruikleen worden gegeven en behoort het momenteel tot de collectie van Mudel, het Museum van Deinze en de Leiestreek. Er is een optie voor een bijzondere expositie rond *De kindervrienden* met Walter Ertvelt en Wim Lammertijn als curatoren.

Een relevante vraag

De kindervrienden, een schilderij van de Gentse Dees De Bruyne (1940-1998), is zo'n spraakmakend werk. Het schilderij portretteert enkele machtigen der aarde als kinderverkrachters, geweldenaars en sadisten. Ook de paus en een kardinaal ontbreken niet op de feestdis. Ze verlustigen zich aan het jonge, weerloze vlees en genieten van hun grensoverschrijdende macht. Het blasfemische werk uit 1972 verbeeldt de hypocrisie, normvervalsing en corruptie binnen gevestigde (religieuze) orde(s). Meer dan vijftig jaar verdween het van de radar, tot het op iemands zolder bleek te staan.

Net vóór het originele kunstwerk opdook, kreeg het al een plek in het boek *Nom de Dieu: kritiek, blasfemie, satire ...?* In verschillende essays verkennen historici, juristen, filosofen en filmcritici daarin onder andere de vraag of kunstenaars rekening moeten houden met religieuze gevoeligheden. In tijden van oplopende polarisatie is dat een relevante vraag, die echter onmiddellijk andere vragen oproept. Want wie stelt die vraag en met welk doel? Wat zijn 'religieuze gevoeligheden' precies? En beperken we ons

tot een juridisch antwoord - wat zegt de wet? Of verbreden we de discussie vanuit vrijzinnig humanistische waarden en fundamentele westerse verworvenheden zoals de vrijheid van expressie?

Ongemakkelijke spiegel

Sinds de Verlichting zijn kritiek, satire en blasfemie onmisbare bouwstenen binnen de westerse cultuur. Zonder de vrijheid om kritisch te zijn, houdt de vrijheid finaal op te bestaan. Bovendien voedt blasfemie of godslastering het debat. Het plaatst vraagtekens bij de gevestigde orde, doorprikt onderdrukkende denkbeelden en zet antidogmatische ideeën in de schijnwerpers. Ook *De kindervrienden* heeft die intentie. Daarmee plaatst De Bruyne zich in een lange traditie van blasfemie en satire als ongemakkelijke spiegels van de menselijke tekortkomingen.

Moderne kunst haalt de grammatica van taal en beeld overhoop. Ook blasfemie doet dat. In het ideale geval leidt ze tot loutering en maatschappelijke vooruitgang. *De kindervrienden* verbeeldt genadeloos de immoraliteit van een cultuur, een tijdperk en bepaalde machtsrelaties. Een dergelijk werk verbieden, zou die immoraliteit verhullen zonder dat ze verdwijnt. Misschien spaar je de gevoelens van enkele gelovigen, maar die voorzichtigheid komt met een prijs: een onwenselijke status quo waartegen niemand zich openlijk verzet. Of durft te verzetten. Want als blasfemie niet meer mag kwetsen, is het einde ervan in zicht.

Recht op vrije meningsuiting

In zijn grondwet hanteert België een zeer ruime persvrijheid en vrijheid van levensbeschouwing. Godslastering, aldus onze grondwet, valt onder het recht op vrije meningsuiting. De enige beperking is aanzetten tot haat en discriminatie. Met andere woorden, je mag gelovigen beledigen, maar je mag anderen er niet toe verleiden om de gelovigen in kwestie schade toe te brengen.

Die ruime interpretatie is niet verworven, bewijzen andere Europese landen. In Oostenrijk is blasfemie strafbaar. Spanje straft het publiekelijk kwetsen van de gevoelens van een kerkgemeenschap; ook spotten met dogma's is er verboden. Nederland schafte zijn wet tegen godslastering pas in 2014 af, Engeland en Wales in 2008 en Schotland in 2024. In Duits-

land is blasfemie toegelaten, zolang ze de openbare orde niet verstoort.

Religieuze vrede

Interessant is ook de positie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). Het EHRM stelt dat vrije meningsuiting en het strafbaar stellen van blasfemie elkaar

niet per se uitsluiten, zolang de strafbaarheid dient om de levensbeschouwelijke vrede te bewaren. Beledigen en provoceren is dus toegelaten, tenzij het aanzet tot religieuze intolerantie of als het om een aanval op een object van religieuze verering gaat. Dan spreekt het Hof over een kwaadwillige inbreuk op de religieuze vrede. Die EHRM-kijk lijkt op de Belgische interpretatie: wie aanzet tot religieuze intolerantie, overschrijdt de wettelijke grens.

Op die manier probeert het EHRM de bewegingsruimte van blasfemische kunstenaars duidelijk te omschrijven. Dat er desondanks grijze zones bestaan, is duidelijk. Of blasfemie een misdrijf is, hangt in westerse rechtssystemen bijvoorbeeld vaak samen met de vraag of de kunstenaar zijn publiek doelbewust beledigde. Maar hoe bewijs je goede of kwade intenties?

De enige die daarover kan oordelen, is de kunstenaar zelf. Daarom moet blasfemie zo vrij mogelijk blijven. Een juridisering opent de deur naar censuur. Tegelijk brengt vrijheid ook verantwoordelijkheid mee. Want hoe rijm je humanistische waarden als vriendelijkheid en empathie met wat filosoof en kunstkenner Willem Elias in het boek als 'de koude emotionele lach' omschrijft?

Mag je andersgelovigen kwetsen en vernederen als doel op zich, zonder de intentie van maatschappelijke vooruitgang? Wettelijk gezien misschien wel. Toch denk ik dat elke kunstenaar een zorgvuldige afweging dient te maken. Als de vrijheid tot blasfemie vervelt tot het recht op gratuite beledigingen, schiet de kunstvorm zichzelf in de voet. Dan geef je extra munitie aan de tegenstanders van een ruime artistieke vrijheid. En bovendien, er is niets mis, wat mij betreft, met een beetje fatsoen.

Hope, met een blik op haar papa: "Ik ben blij dat hij ziet dat pleegzorg goed is en ik wil graag dat andere mensen ook weten dat pleegkinderen hun zorgen kunnen loslaten."

“Pleegzorg zie ik nu als iets hoopvols”

Toen de jeugdrechter zijn dochter aan een pleeggezin toeweest, voelde Steven de grond onder zijn voeten wegzinken. Hij voelde zich verraden, genegeerd en miskend. De kwaadheid zat diep: op de instanties, de wereld, de hulpverlening, het pleeggezin, maar misschien ook op zichzelf. “Ze wordt van me afgepakt”, was de overheersende gedachte. Maar achter die gedachte school iets anders: een rauw en immens verdriet.

Nelle Devisscher

“Liefde betekent soms ook: loslaten uit zorg”

Bondgenoten in de zorg

Vandaag, enkele jaren later, zit een andere man voor ons. Iemand die zichzelf opnieuw leerde kennen. Steven zette zijn wanhoop langzaam om in mildheid. Hij leerde dat liefde soms ook betekent: loslaten uit zorg.

Zijn dochter woont nog steeds bij hetzelfde pleeggezin, waar ze zich veilig voelt, zichzelf mag zijn en kan groeien. Stevens blik is veranderd. Hij kijkt niet langer naar het pleeggezin als zijn concurrenten, maar als bondgenoten in de zorg voor zijn dochter.

“Hope woont sinds haar zeventien maanden bij haar pleeggezin”, vertelt hij. “Ze had dezelfde leeftijd als ik, toen ik zelf als kind werd geplaatst. Dat maakte de wonde voor mij alleen maar dieper. Ik vond het ontzettend onrechtvaardig dat ze werd weggehaald, want ik was zelf degene die had aangegeven dat het bij ons niet goed ging. Ik ging aankloppen om hulp te krijgen, maar in plaats daarvan werd mijn dochter aan iemand anders toegewezen. Het voelde alsof er niet naar mij werd geluisterd. Elk contact met de jeugdrechtbank en pleegzorg mondde uit in frustraties en conflict. Ik voelde me machteloos.”

“Het keerpunt kwam, toen ik besloot in een traject te stappen om mijn problemen aan te pakken. Die lagen op verschillende gebieden. Deels in mijn verleden, maar ook bij foute keuzes die ik maakte. Ik kan nu naar mijn aandeel, mijn fouten en kwetsuren kijken. Op een dag schreef ik een brief aan pleegzorg en de consulent van de jeugdrechtbank. Geen aanklacht, maar een poging om mijn kijk op de zaken te verwoorden. Dat heeft de deur naar gesprek weer geopend.”

Vertrouwen en kansen geven

Het was niet gemakkelijk. “Ik heb mijn dochter lang niet gezien. Dat was heel pijnlijk. Maar ik begrijp dat mijn woede veel heeft kapotgemaakt. Vertrouwen groeit traag. Toch is dat stap voor stap teruggekeerd. En met dat herstel groeide ook mijn inzicht.

Ik zie nu dat mijn dochter het echt goed heeft waar ze woont. Ze is veilig en gelukkig. Dat is alles wat telt.”

Steven glimlacht. “Omdat ik haar graag zie, kan ik haar onmogelijk wegtrekken uit het warme nest waar ze nu woont. Haar pleegbroertjes en -zusje zijn voor haar familie. Haar pleegmama zorgt met zoveel toewijding voor haar. Ik denk soms dat het me helpt dat er geen pleegpapa is die mijn plaats inneemt. Dat voelt net een tikkeltje minder scherp. Maar mocht die er ooit komen, dan hoop ik dat we met respect met elkaar omgaan. Ik wil nooit meer in strijd leven.”

“Het inzicht dat mijn dochter beter bij haar pleeggezin kan blijven, heeft me in staat gesteld om de strijd neer te leggen. Dat zorgde voor een soort opluchting, maar dat betekent niet dat ik er geen verdriet meer bij voel. Het heeft een andere kleur gekregen. Het is verweven met een zachte gerustheid en met dankbaarheid dat ze daar kansen krijgt die ik haar nooit zou kunnen geven. Ze krijgt een jeugd die ik nooit heb gehad. Dat besef doet iets met me. Ik ben dankbaar voor al wat haar pleegmama voor haar doet. Ik had nooit gedacht dat ik het zo zou verwoorden, maar ik ben diep erkentelijk voor wat haar pleegmama Hope allemaal geeft.”

Vandaag deelt Steven opnieuw kleine stukjes van zijn leven met Hope. “We telefoneren vaak, we doen uitstapjes. Ik wil dat ze weet dat ik haar papa ben en dat ze op me kan rekenen als op een beste vriend. Pleegzorg zie ik nu als iets hoopvols. Niet als het einde van mijn rol, maar als een nieuwe vorm ervan. Samen, elk op onze manier, helpen we Hope groot worden.”

Blij met een veilig huis

Hope is komen aanschuiven. Ze is bijna tien en praat met de levendigheid van iemand die weet dat ze gezien wordt. “Overmorgen ben ik jarig. Papa en ik zijn vanmiddag naar een burgerrestaurant gegaan, we kochten samen make-up en gaan

Steven over pleegzorg: "Ik zie nu dat mijn dochter het echt goed heeft waar ze woont. Ze is veilig en gelukkig. Dat is alles wat telt."

straks nog even naar de winkels in de stad. Het is een verwendagje", vertelt ze met fonkelende ogen. "We bellen elkaar vaak of we gaan trampolinespringen in een trampolinepark. Soms gaan we wel eens shoppen of doen we uitstapjes die ik leuk vind. Ik ben blij dat papa ziet dat ik het goed heb. Met mijn pleeggezin ga ik af en toe op reis, ik heb broertjes en een zusje en ook een leuke tante die me grappige verjaardagskaarten schrijft. Ik ben blij dat ik een veilig huis heb. Ik ga graag naar school en heb veel vriendinnetjes. Ik ben ook trots op mezelf dat ik voor anderen durf op te komen. Vroeger was ik verlegen, dat gaat nu beter."

Hope is zich heel bewust van het feit dat het niet altijd zo goed liep met haar papa. "Vroeger was ik bang dat hij me hier zou weghalen, omdat ik zijn kind was. Nu weet ik dat hij dat niet

zal doen. Ik ben er trots op dat hij zijn leven weer heeft opgebouwd."

Steven is zichtbaar ontroerd door wat zijn dochter zegt en werpt haar een knipoog toe. Hope besluit met een blik op haar papa: "Ik ben blij dat hij ziet dat pleegzorg goed is en ik wil graag dat andere mensen ook weten dat pleegkinderen hun zorgen kunnen loslaten. Pleegzorg is iets goeds."

Om privacyredenen is Hope een schuilnaam.

Heb je ook interesse in pleegzorg? Overweeg je om pleegouder te worden? Surf dan naar de website pleegzorg.be voor meer informatie, het aanvragen van een infopakket of het inschrijven voor een infosessie.

CONFLICT & VERBINDING

18 Vrede in tijden van egopolitiek

Behoefte aan verbindende verhalen

22 Helden van het verzet

Drie levens, één strijd

24 Het werk van waarheidscommissies

Op zoek naar waarheid en gerechtigheid

28 Verbinding in verzet

Jongeren online en offline

30 De lading van letters

Over woorden en waarden

**34 Van conflict naar verbinding op
stedelijk en gemeentelijk niveau**

Hoe werkt burenbemiddeling?

36 Humanisering van de zorg

De rol van de moreel consulent

40 Lang leve de lach!

Humor verbindt én verdeelt

43 Doordacht

*Een verzameling weetjes en tips:
inspiratie voor de lessen zedenleer*

Vrede in tijden van egopolitiek

Behoefte aan verbindende verhalen

De Griekse filosoof Heraclitus zag strijd niet louter als vernietiging, maar ook als schepping, als een oerkracht die verandering en ontwikkeling mogelijk maakt. Op de foto: *La liberté guidant le peuple*, schilderij van Eugène Delacroix uit 1830

O

orlog en machtsspel lopen als een rode draad door de menselijke geschiedenis. Van een handgemeen in de crèche over wie met de Bumba-auto mag spelen tot een allesvernietigende wereldoorlog, conflict lijkt ons ingebakken. Om onze driften te beteugelen, bedachten we dialoog, rechtspraak en democratie. Maar blijven die overeind in tijden van egopolitiek?

Bert Goossens

Ontwikkeling mogelijk maken

Conflict zit diep in de natuur. In de dierenwereld draait overleven om botsingen over territorium, voedsel en partners. Bij de mens is dat niet fundamenteel anders, alleen veel complexer. We strijden niet alleen om te overleven, maar ook om ideeën, invloed en identiteit. Of vanuit een gezinsperspectief: voor het grootste stuk taart of het tv-scherm.

Toch hoeft conflict niet per definitie negatief te zijn. De Griekse filosoof Heraclitus zag strijd (polemos) als de 'vader van alle dingen': een oerkracht die verandering en ontwikkeling mogelijk maakt. Zonder botsing geen beweging, zonder spanning geen harmonie. Strijd is bij hem niet louter vernietiging, maar ook schepping. Zoals een boog spanning nodig heeft om een pijl te kunnen schieten, zo heeft vooruitgang wrijving nodig.

Ook vandaag is conflict niet alleen destructief. Zonder wrijving geen democratie en zonder botsende ideeën geen wetenschap. De emancipatie van vrouwen, de burgerrechtenbeweging of de ontkerkelijking waren pas mogelijk doordat mensen de gevestigde orde uitdaagden. Het is een illusie te denken dat dat proces alleen rationeel verloopt. Ratio en emotie zijn onafscheidelijk: in de crèche, op de werkvloer, aan de universiteit én in de wereldpolitiek. Een goed conflict vraagt om evenwicht, tussen luisteren en spreken, tussen standvastigheid en begrip.

Een vreedevolle samenleving

Niet elke denker keek zo hoopvol naar conflict. De Britse filosoof Thomas Hobbes beschreef de natuurtoestand van de mens als een oorlog van allen tegen allen. Onze drang naar macht en zelfbehoud leidt volgens hem tot chaos, tenzij een sterk gezag de orde bewaakt - zoals hij uiteenzet in zijn bekende werk *Leviathan*. Waar Heraclitus strijd als motor van groei beschouwde, zag Hobbes die als bedreiging. Daarom is er behoefte aan autoriteit en strikte afspraken. Zijn denken vormde mee de basis van de moderne staat: een sociaal contract waarin individuen een deel van hun vrijheid afstaan in ruil voor veiligheid en stabiliteit.

Andere denkers gaven dat contract een positievere invulling. John Locke zag het als een fundamentele bescherming van

onze natuurlijke rechten. Jean-Jacques Rousseau begreep het als een vorm van zelfbestuur: door samen wetten te maken, gehoorzaam je alleen aan jezelf.

Tegenover conflict staat samenwerking. Binnen een samenleving kan vrede alleen bestaan als burgers zich gebonden weten door gedeelde regels, waarden en wederzijds vertrouwen. De staat wordt dan meer dan een ordehandhaver: hij belichaamt de gemeenschappelijke wil om vreedzaam samen te

leven. Vrede veronderstelt dus niet alleen de afwezigheid van geweld, maar ook het bestaan van instellingen die rechtvaardigheid garanderen en machtsmisbruik inperken.

In die zin is de vreedvolle samenleving een voortdurende oefening in evenwicht: tussen vrijheid en orde, tussen individu en gemeenschap, tussen eigenbelang en algemeen belang. Maar de staat kan ook als agressor optreden. Hij kan mensen verbinden in een strijd tegen minderheden of tegen een andere

Volgens de Britse filosoof Thomas Hobbes leidt de menselijke drang naar macht en zelfbehoud tot chaos, tenzij een sterk gezag de orde bewaakt. Op de foto: *Leviathan*, boek van Thomas Hobbes uit 1651, met een ets van Abraham Bosse op de cover

Vandaag leven we in een multipolaire wereld waarin geopolitieke machtsblokken en regionale grootmachten hun belangen scherp bewaken. Op de foto: de Indiase minister-president Narendra Modi, de Russische president Vladimir Poetin en de Chinese president Xi Jinping

mogendheid. Het streven naar verbondenheid kan dus ook omslaan in eng nationalisme, waarbij de ander wordt ontmenselijkt.

Naar de eeuwige vrede?

In 1795 schreef de Duitse filosoof Immanuel Kant zijn kleine, maar invloedrijke essay *Zum ewigen Frieden*. Daarin formuleerde hij drie voorwaarden voor duurzame vrede. Staten moesten republikeins georganiseerd zijn, met burgerinspraak, zodat oorlog niet lichtzinnig wordt goedgekeurd. Ze moesten zich verbinden in een federatie van vrije staten. En ze moesten een kosmopolitisch recht ontwikkelen dat elk individu als wereldburger erkent. Kant zag vrede niet als de afwezigheid van oorlog, maar als een actief systeem van recht en samenwerking. Een revolutionaire gedachte die de basis legde voor internationale samenwerking. De geschiedenis lijkt die hoop soms te bevestigen, soms te ontcrachten. De mensheid schrijdt zelden rechtlijnig vooruit: ze beweegt in cycli van hoop en tegenslag, van groei en terugval.

De Verlichting, met denkers als Locke, Rousseau en Kant, legde de basis voor democratie, vrijheid en sociale rechten. Na de verwoesting van de Tweede Wereldoorlog, inmiddels tachtig jaar geleden, kwamen de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de Verenigde

Naties tot stand. Die structuren moesten machtszucht inperken en samenwerking stimuleren. Tijdens de Koude Oorlog zorgde de angst voor wederzijdse vernietiging voor een duister soort stabiliteit. En toen in 1989 de Berlijnse Muur viel, leek het even alsof Kants droom van eeuwige vrede eindelijk werkelijkheid werd.

Egopolitiek in geopolitieke tijden

De populaire fantasysereeks *Game of Thrones* van George R.R. Martin draait in wezen rond één vraag: wie zal over de Zeven Koninkrijken van Westeros heersen? Achter de magie en de draken schuilt een spel van intriges, wankel allianties en verraad. Idealen worden zelden beloond, macht des te meer. Precies dat maakt het verhaal zo herkenbaar. Hoewel het zich in een fictieve wereld afspeelt, houdt het ons een scherpe spiegel voor. Ook vandaag lijkt egopolitiek de bovenhand op het algemene belang te nemen.

Net als in *Game of Thrones* doen de persoonlijkheden en onderlinge relaties binnen de politieke klasse ertoe. Leaders als Trump, Poetin, Erdoğan, Xi en Netanyahu - respectievelijk president van de Verenigde Staten, Rusland, Turkije, China en premier van Israël - klampen zich vast aan de macht om hun reputatie en nalatenschap te bewaken. Hun persoonlijke glorie wordt vereenzelvigd met

die van hun natie. In essentie verschilt dat niet veel van de absolute vorsten uit het ancien régime. Hun karakter en ijdelheid bepalen mee de wereldorde. Precies daar ligt een gevaarlijk democratisch deficit.

Ook dicht bij huis zien we diezelfde evolutie, nauw verbonden met de vertwijfeling van de politiek. In plaats van doordachte standpunten of genuanceerde debatten draait het vaker om snelle meningen en slogans. Dialoog en overleg moeten wijken voor het beeld van de 'doortastende beslissing'. Het maatschappelijke middenveld verliest daarbij zijn verbindingskracht, terwijl polarisering de toon zet.

Egopolitiek lijkt de klassieke geopolitieke wetten die uitgaan van eigenbelang nog te versterken. We leven vandaag in een multipolaire wereld waarin machtsblokken als de Verenigde Staten, China, Rusland, Europa en regionale grootmachten zoals India, Brazilië en Turkije hun belangen scherp bewaken. Realpolitiek is de voertaal: pragmatische deals, tijdelijke bondgenootschappen en soms brute machtspolitiek. Internationale instellingen als de VN of de Wereldhandelsorganisatie lijken steeds minder vat te hebben op grootmachten die hun nationale soevereiniteit boven alles plaatsen. Handel wordt steeds minder begrepen als een middel om elkaar te versterken en banden te smeden, maar wordt ingezet als wapen.

Het is belangrijk voor ogen te houden dat wereldpolitiek niet alleen een strijd tussen ego's en belangen is, maar ook tussen waarden: humanisme en democratie staan lijnrecht tegenover extremisme en een autocratisch samenlevingsmodel

Een weerbare democratie

Is er nog hoop voor Kants universeel humanisme? Op het Europese continent verliest het idee van een gedeeld project, gebouwd op solidariteit en mensenrechten, aan kracht. Steeds vaker moeten verworven rechten wijken voor veiligheid of economische belangen. Wat enige tijd geleden als extremistisch gedachtegoed werd gezien, maakt nu deel uit van het betoog van het politieke centrum.

Nationale belangen primeren, budgetten voor ontwikkelingssamenwerking krimpen, internationale verdragen worden openlijk in vraag gesteld. De Europese droom dat handel en zachte diplomatie vrede garanderen, spatte uiteen met de inval van Rusland in Oekraïne. Pacifisme is een randverschijnsel geworden en defensiebudgetten stijgen met enkele procentpunten, terwijl er wordt bespaard op de sociale zekerheid.

Grootmachten als Rusland en China beschouwen mensenrechten, die een basis voor vreedzaam samenleven vormen, al langer als westerse constructies die met hun soevereiniteit botsen. Ook de democratie in de Verenigde Staten wankeelt. President Trump en zijn gevolg hebben aangetoond hoe snel onfeitelijke woorden kunnen uitgroeien tot daden die het fundament van de rechtsstaat ondermijnen.

Mensenrechten moeten plaatsmaken voor 'deals'.

Dat terwijl de mondiale uitdagingen van vandaag zoals klimaat, ongelijkheid en artificiële intelligentie vragen om Kants kosmopolitische blik. Wie vrede wil bewaren en vooruitgang wil bekomen, moet niet terugplooiën achter grenzen, maar opnieuw durven denken in termen van mensheid.

Het is belangrijk voor ogen te houden dat de wereldpolitiek niet alleen een strijd tussen ego's en belangen is, maar ook tussen waarden. Humanisme en democratie staan lijnrecht tegenover extremisme en een autocratisch samenlevingsmodel. Dat humanisme moet strijdbaar zijn: niet met geweld, maar wel met overtuiging, protest en actie.

Iedereen draagt daarin verantwoordelijkheid. De Duits-Amerikaanse filosofe Hannah Arendt wees al op de 'banaliteit van het kwaad': ontsporingen ontstaan niet alleen door fanatieke leiders, maar ook door volgzaamheid en gelatenheid van gewone mensen. Vandaag zien we die banaliteit in de normalisering van online haat, desinformatie en politieke apathie. Het kwaad gedijt bij onverschilligheid. Een democratie die alleen toekijkt, capituleert langzaam van binnenuit.

Behoeftte aan verbinding

Duurzame vrede ontstaat niet door ver-

trouwen in autoritaire leiders te stellen, maar door de moed om aan rechtsstatelijke principes vast te houden en kordaat in te grijpen wanneer die bedreigd worden.

Progressieve stemmen kunnen op dat vlak nog nauwer samenwerken. Te vaak lijken progressieve politieke partijen vooral elkaar te bevechten voor hetzelfde kiezersprofiel en zo elkaar te verzwakken, in plaats van samen een geloofwaardig alternatief voor een inmiddels dominant conservatief gedachtegoed te vormen.

Zoals filosofe Tinneke Beeckman opmerkt, hebben we in onze individualistische democratieën behoefte aan nieuwe verbindende verhalen: positieve narratieven die vrijheid opnieuw aan verantwoordelijkheid en engagement koppelen. Vrede vraagt niet alleen politieke wil, maar ook morele verbeelding: het vermogen om voorbij het eigenbelang te denken en te geloven in een verhaal van redelijkheid en menselijkheid. In dat streven is het vrijzinnig humanisme een gedeelde basis, een waardenkader dat burgers en organisaties samenbrengt.

Zolang er mensen zijn, zal er conflict zijn. Maar zolang er rede is, kan er ook vrede zijn.

Helden van het verzet

Drie levens, één strijd

De Tweede Wereldoorlog was niet alleen een strijd tussen legers, maar ook een strijd van gewone mensen die buitengewone moed toonden: de verhalen van die verzetshelden herinneren ons eraan dat vrijheid en democratie nooit vanzelfsprekend zijn

V

erzetscafés zijn ontmoetingsavonden waar inspirerende verhalen van gewone mensen die zich tijdens de Tweede Wereldoorlog tegen de nazistische bezetter verzetten, tot leven komen.

Drie sprekers, vaak familieleden, delen de verhalen van die verzetshelden. Het doel van die persoonlijke getuigenissen? De moed, vastberadenheid en opoffering van die mensen levend houden en ons bewustzijn van vrijheid versterken. We zijn te gast op zo'n verzetscafé in Ronse.

Dimitri De Smet

Verzetscafés zijn een initiatief van Helden van het verzet vzw. De vertelavonden zijn er voor iedereen, jong en oud, die wil leren, luisteren en reflecteren over een cruciale periode in onze geschiedenis. De Tweede Wereldoorlog was niet alleen een strijd tussen legers, maar ook een strijd van gewone mensen die buitengewone moed toonden. Ook in Ronse kozen velen ervoor om niet voor de bezetter te buigen. Drie van die verzetshelden - Maurice Bouchez, Maurice Vandeveld en Roger Vanwijmeersch - belichamen die stille vastberadenheid. Hun verhalen komen tot leven tijdens het verzetscafé in Ronse.

Maurice Bouchez, de jongeman met geheime inlichtingen

Maurice Bouchez groeide op in een patriotisch gezin. Zijn vader had tijdens de Eerste Wereldoorlog als oorlogsvrijwilliger aan de IJzer gevochten en gaf die geest van verzet door. Toen de bezetting in 1940 begon, was Maurice nog maar zestien, maar hij hielp al onderduikers en werkte mee aan het clandestiene netwerk van de Belgische Nationale Beweging (BNB). Samen met kameraden richtte hij een fotolaboratorium in om Duitse documenten te fotograferen en naar Engeland te smokkelen. Hij reconstrueerde plannen van vliegvelden, tekende plattegronden van radarinstallaties en nam alle risico's die spionage met zich meebracht. "Het enige dat ons nog ontbrak, was een balg met een lens", schreef hij, een detail dat toont hoe inventief ze moesten zijn. Elke stap was gevaarlijk - een verkeerde blik, een onverwachte controle - en het werk kon hen het leven kosten.

Op 24 april 1944 sloeg het noodlot toe. Maurice werd door de Feldgendarmarie gearresteerd en belandde in de Gentse gevangenis, daarna in het concentratiekamp Buchenwald en later in het kamp Mittelbau-Dora. Daar vierde hij zijn twintigste verjaardag, ver weg van huis, in een wereld van dwangarbeid en ontbering. Eind oktober bood men hem de vrijheid aan in ruil voor dienst bij de Wehrmacht - hij weigerde. "Ik kon niet tekenen", schreef hij. "Vrijheid in ruil voor verraad was geen vrijheid." Na een dodenmars kwam hij in het kamp Bergen-Belsen terecht, waar hij op 15 april 1945 door Britse troepen werd bevrijd. Op 29 april

keerde hij terug naar Ronse, getekend maar niet gebroken. "De moeilijkheid was om uit te leggen wat eigenlijk onvoorstelbaar was", noteerde hij later. "Hoe vertel je thuis wat niet te vertellen valt? Hoe leg je uit wat honger, angst en vernedering met een mens doen?"

Maurice Vandeveld, de bankbediende die vertrouwensman werd

Maurice Vandeveld, geboren in 1906, was geen officieel lid van een verzetsgroep, maar zijn rol was cruciaal. Als gevolmachtigde bij de Kredietbank in Ronse werd hij een vertrouwenspersoon voor burgers die geld naar onderduikers wilden doorsluizen. Hij verspreidde sluikpers, *Ronse Vrij - Renaix Libre*, en hielp mensen ook aan voedselbonnen. Zijn netwerk bestond uit verzetslieden zoals René Dubois, die de oorlog niet overleefde. Vaak gebeurde alles in stilte: een ontmoeting tijdens een voetbalmatch, een kort gesprek bij een villa, een discreet pakketje met vlugschriften. Het verzet was niet altijd spectaculair, soms was het gewoon een handdruk, een envelop, een blik van verstandhouding.

In 1944 werd Maurice gearresteerd en via Gent naar Buchenwald gedeporteerd. Later belandde hij op een transport naar Bergen-Belsen, waar hij de ontberingen van het kamp doorstond. Zijn familie wist nauwelijks wat er gebeurde; zelfs een smeekbede bij oorlogsburgemeester Leo Vindevogel leverde niets op. "Hij zit goed waar hij zit", was het kille antwoord. Vandeveld overleefde, maar de littekens van die periode bleven. Hij keerde terug naar een stad die zwaar onder collaboratie en verraad had geleden, een stad waar stilte soms luider klonk dan woorden. Hoeveel nachten heeft hij wakker gelegen, denkend aan alle vrienden die niet terugkeerden?

Roger Vanwijmeersch, de man die niet boog

Roger Vanwijmeersch, geboren in 1918, kende een moeilijke jeugd en dat tekende zijn karakter. Na zijn legerdienst in 1940 keerde hij huiswaarts met een *Entlassungsschein*. Toen in 1942 de verplichte tewerkstelling in Duitsland dreigde, koos hij voor het verzet. Hij dook onder in Ellezelles, kreeg een vals paspoort en werd actief in de Franse verzetsbeweging Maquis. Met zijn Saroléa-

motorfiets voerde hij allerlei opdrachten uit, van sabotage tot gewapende acties. Hij nam deel aan spectaculaire operaties: het saboteren van een locomotief, het uitschakelen van Gestapo-agenten en het onbruikbaar maken van tunnels. Elke actie bracht het risico van verraad en dood met zich mee, maar Roger bleef doorgaan. "Moed is niet altijd luid", zei hij later. "Soms is moed gewoon blijven rechtstaan."

Hij was erkend als gewapend weerstander en bleef tot het einde van de oorlog actief. Zijn verhaal leert ons dat vrijheid soms met één simpele daad begint: weigeren te buigen. Niet om de eer, niet om de glorie, maar omdat het juiste moest gebeuren. Hij wist dat elke dag zijn laatste kon zijn en toch koos hij ervoor om niet weg te kijken. Ook Roger worstelde zijn leven lang met de trauma's die de oorlog met zich meebracht.

Verhalen die blijven tellen

Maurice Bouchez, Maurice Vandeveld en Roger Vanwijmeersch waren geen hooggeplaatsten of geprivilegieerden. Het waren gewone mensen die buitengewone keuzes maakten. Hun verhalen herinneren ons eraan dat vrijheid en democratie nooit vanzelfsprekend zijn. Ze zijn gebouwd op offers, stil verzet en de kracht om nee te zeggen, zelfs als de prijs de allerhoogste is.

Laten we hun namen blijven noemen, hun verhalen blijven doorgeven. Want wie zich het verleden herinnert, kan de vrijheid die we vandaag hebben naar waarde schatten.

Het werk van waarheidscommissies

Op zoek naar waarheid en gerechtigheid

© Astrid Sirai / Shutterstock.com

Argentijnen komen op straat in Buenos Aires om informatie te eisen over de *desaparecidos*, duizenden mensen die spoorloos verdwenen onder de Argentijnse dictatuur en nooit meer werden teruggezien

H

oe ga je als land om met je eigen gewelddadige verleden zoals een burgeroorlog, een dictatuur of de onderdrukking van een bevolkingsgroep?

Vaak wordt er voor de oprichting van een waarheidscommissie gekozen. Zo'n door de overheid of het parlement ingestelde commissie doet, vooral in een periode van transitie, onderzoek naar schendingen van mensenrechten uit het verleden en brengt daarover een publiek rapport uit. Hieronder gaan we dieper in op wat waarheidscommissies precies zijn en hoe ze worden ingezet.

Dietlinde Wouters

Onder de dictatuur in Chili borduurden vrouwen dit soort *arpilleras* met taferelen uit het dagelijkse leven: op die manier documenteerden de vrouwen de politieke onderdrukking en het verzet in hun land, en schreven ze mee aan de collectieve herinnering

© Javier Perugachi / Collectie Irma Prado Pizarro

Wat zijn waarheidscommissies?

De eerste waarheidscommissies zoals die in Argentinië, Chili en Zuid-Afrika werden opgericht in de periode vlak nadat die landen uit een intern conflict kwamen. De commissies werden ingezet om in brede zin onderzoek naar dat conflict te doen. De politieke overgangsfase waarin een land op zoek gaat naar een manier om met een recent gewelddadig verleden om te gaan, wordt in de vakliteratuur ook wel *transitional justice* genoemd. In die context zijn waarheidscommissies maar een van de vele mechanismen om met het verleden aan de slag te gaan en vallen ze onder de bredere noemer van speciale onderzoekseenheden.

Sinds de eerste waarheidscommissies in de jaren tachtig van de vorige eeuw hebben er een vijftigtal commissies bestaan. Ook al worden die commissies in uiteenlopende contexten opgericht en zijn ze heel verschillend, enkele belangrijke eigenschappen gelden voor hen allemaal. Zo worden ze opgericht door de staat, maar is het tegelijkertijd heel belangrijk dat zij hun werk op een objectieve manier en dus onafhankelijk van die staat kunnen uitvoeren. Tijdens hun onderzoek ligt de focus eerder op de slachtoffers dan op de daders. De bedoeling is om slachtoffers als zodanig te erkennen en om nabestaanden correcte informatie te geven in de hoop dat dat helend kan werken.

De commissieleden overstijgen in hun onder-

zoek het niveau van losstaande feiten en individuele casussen, en gaan in brede zin op zoek naar oorzaken en patronen van het geweld. Ze formuleren daarnaast ook aanbevelingen, bijvoorbeeld over hoe men in de toekomst aan gerechtigheid kan werken of (nabestaanden van) slachtoffers voor het geleden leed kan compenseren. Tot slot zijn waarheidscommissies steeds van tijdelijke aard en is het beoogde eindresultaat de publicatie van een rapport.

Ook al hebben ze heel wat gemeenschappelijke eigenschappen, de sterkte van waarheidscommissies is ook net dat het een flexibel mechanisme is dat aan de (politieke) context kan worden aangepast. Laten we enkele specifieke toepassingen bekijken.

Justicia en verdad in Argentinië

De Argentijnse waarheidscommissie wordt vaak als een van de eerste echte waarheidscommissies gezien. De commissie werd opgericht vlak na de Argentijnse dictatuur (1976-1983), een gevaarlijke periode voor iedereen die kritisch naar het regime keek. Duizenden mensen werden van straat geplukt of uit hun huizen ontvoerd en belandden nadien in een clandestien netwerk van gevangenschap. Pogingen van vrienden en familieleden om bij officiële instanties informatie te verkrijgen, waren tevergeefs. Waar zijn ze? Zijn ze nog in leven? Die vragen bleven onbeantwoord en vele slachtoffers werden nooit meer teruggezien. Ze zouden daarom

de naam *desaparecidos* krijgen, want het enige dat men kon zeggen was dat ze verdwenen of vermist waren.

Bij de start van de nieuwe democratie vroeg het Argentijnse volk om *verdad* en *justicia*: waarheid en gerechtigheid. Het was echter snel duidelijk dat de militairen nog steeds veel macht hadden. Meteen met rechtszaken beginnen, zou daarom tot nieuwe politieke spanningen leiden. Een waarheidscommissie oprichten om de verdwijningen te onderzoeken, leek echter wel een eerste veilige stap. Rechtszaken zouden daarna wel volgen.

Het werk van de Argentijnse waarheidscommissie (Comisión Nacional sobre la Desaparición de Personas, of CONADEP) resulteerde in 1984 in een kort rapport, *Nunca Más* (*Nooit meer opnieuw*), bestemd voor het brede publiek. Daarnaast stelde de commissie ook een uitgebreid document samen, met confidentiële informatie bestemd voor het gerecht. Dat document kon worden gebruikt om gerechtelijke stappen te zetten. Kort nadien, in 1985, werden de juntaleiders inderdaad veroordeeld, maar jammer genoeg bleef het daar ook bij. Politieke druk leidde in 1986 en 1987 tot amnestiewetten die ervoor zorgden dat er voorlopig geen verdere veroordelingen zouden plaatsvinden. Geen *justicia* dus. Dat was natuurlijk een grote teleurstelling voor de nabestaanden. Pas jaren later, in 2006, zou men de rechtszaken opnieuw opstarten.

Waarheid als vorm van gerechtigheid

Dat gerechtigheid in de vorm van rechtszaken in Argentinië zo moeilijk was geweest, inspireerde andere waarheidscommissies om het anders aan te pakken. Door 'waarheid' of informatie te bekomen en te verspreiden, hoopte men om via het werk van de commissie zelf al enige gerechtigheid te verkrijgen. In Chili was het duidelijk dat de misdaden onder de dictatuur van Pinochet ook niet meteen berecht zouden worden. De Chileense waarheids- en verzoeningscommissie (1990-1991) besliste daarom om extra aandacht aan de overleden slachtoffers te schenken door hun casussen een voor een kort in het eindrapport te bespreken.

Om even te vergelijken, in Argentinië had men alleen een lijst met namen opgesteld en was men niet dieper op extra details ingegaan. Toch waren vele nabestaanden in Chili niet tevreden. Alleen de overleden slachtoffers werden besproken, terwijl vele anderen de politieke gevangenschap en foltering wel overleefden en natuurlijk ook slachtoffer van het regime waren. Dat leidde in 2011, twintig jaar na de eerste commissie, tot een tweede waarheidscommissie met een nieuw rapport.

Andere commissies gingen met dezelfde

bezorgdheid op een andere manier aan de slag. In El Salvador koos men er bijvoorbeeld heel bewust voor om de namen van de oorlogsmisdadigers van de burgeroorlog op te nemen in het commissierapport dat in 1993 werd gepubliceerd. Dat de daders bij naam werden genoemd, zag men als een minimale vorm van gerechtigheid in een context waar berechten weer moeilijk zou blijken te zijn.

De Zuid-Afrikaanse waarheids- en verzoeningscommissie werd in 1990 opgericht om onderzoek te doen naar de misdaden die tijdens het apartheidsregime plaatsvonden. Haar aanpak was vernieuwend. De commissie verzamelde namelijk niet alleen getuigenissen van slachtoffers, maar betrok ook daders bij het proces en stimuleerde hen om informatie te delen. Ze trof een speciale amnestieregeling waarbij daders onder bepaalde omstandigheden amnestie konden verkrijgen in ruil voor informatie of 'waarheid'. Berechten was nadien natuurlijk niet meer mogelijk, maar het was wel een manier om de nabestaanden informatie te geven.

Als we naar die verschillende contexten kijken, merken we meteen dat gerechtigheid een belangrijk maar ook gevoelig thema is

zo vlak na een conflict. Zijn gerechtelijke veroordelingen nodig om gerechtigheid te bekomen? Kan het delen van informatie over de slachtoffers of de namen van de daders eventueel ook voor (een minimale vorm van) gerechtigheid zorgen? Wie beslist welke stappen men zet? Zijn dat de politici? Hebben slachtoffers en hun nabestaanden iets te zeggen? Beslist de hele samenleving? En hoe dan? Vragen die in politieke overgangperiodes opkomen, maar waar geen sluitend antwoord op bestaat ...

Wat met verzoening?

Omdat gerechtigheid in haar juridische vorm vaak zo moeilijk ligt, wordt de nadruk in het postconflictdiscours ook vaker naar *reconciliation* of nationale verzoening verschoven. De Chileense waarheidscommissie was de eerste die het woord 'verzoening' in haar naam opnam (Comisión Nacional de Verdad y Reconciliación). Het was echter pas bij de Zuid-Afrikaanse Truth and Reconciliation Commission (TRC) dat het doel om te verzoenen, zowel op nationaal als op individueel niveau, zo duidelijk merkbaar was in het opzet en de werking van een commissie.

De Zuid-Afrikaanse commissie was namelijk

In Canada wappert de 'Every Child Matters'-vlag ter nagedachtenis aan de tienduizenden inheemse kinderen die bij hun ouders werden weggehaald en naar *residential schools* werden gestuurd, waar ze vreselijk werden behandeld op zowel mentaal als fysiek vlak

Signalisatie en ingangen uit de periode van het apartheidsregime in Zuid-Afrika, ter illustratie aan het Apartheid Museum in Johannesburg dat de twintigste-eeuwse geschiedenis van het land en het systeem van rassensegregatie in beeld brengt

© Finn Stock / Shutterstock.com

de eerste die naast het afnemen van individuele verklaringen achter gesloten deuren ook openbare zittingen organiseerde. Die zittingen werden uitvoerig opgevolgd en besproken in de media en zelfs regelmatig live op de nationale radio en tv uitgezonden. De hele Zuid-Afrikaanse bevolking werd op die manier uitgenodigd om het proces mee te volgen, met de hoop dat het nationale verzoening in de hand zou werken. Zoals reeds aangehaald, werden niet alleen slachtoffers, maar ook daders aan het woord gelaten. Het samenbrengen van slachtoffers en daders liep natuurlijk niet altijd vlekkeloos. De voorzitter van de commissie was aartsbisschop Desmond Tutu en de kritiek werd geformuleerd dat zijn katholieke invloeden te merken waren en dat hij vaak net iets te hard op vergiffenis en verzoening aanstuurde.

Het expliciete doel om te verzoenen roept wel wat vragen op. Verzoening is een vrijwillig proces en kan niet worden afgedwongen. Kan je dan wel aansturen op verzoening? De link tussen waarheid en verzoening bleek bovendien niet zo eenvoudig te zijn als vaak in de Zuid-Afrikaanse commissie werd voorgesteld. Het is niet omdat een dader informatie deelt en berouw toont dat dat sowieso tot vergiffenis of verzoening leidt. Ook zijn verzoening op individueel niveau en op nationaal niveau heel verschillend van elkaar en brengen ze elkaar niet

noodzakelijk voort. Wanneer bereik je trouwens verzoening op het niveau van een samenleving? Kan je dat meten?

Kijken naar een ver verleden

Aanvankelijk werden waarheidscommissies vlak na het interne conflict opgericht, maar de laatste decennia worden ze ook ingezet om terug te kijken op gebeurtenissen uit een verder verleden. Zo richtte men in Canada in 2008 een waarheids- en verzoeningscommissie op om onderzoek te doen naar de Canadese *residential schools*, waar inheemse kinderen vanaf de late negentiende eeuw naartoe werden gestuurd. Die scholen, opgericht door de voormalige minister-president John Alexander Macdonald, hadden als doel 'de indiaan uit het kind te halen'. De kinderen werden op jonge leeftijd bij hun ouders weggehaald en mochten amper contact met hen houden. Ze werden er vreselijk behandeld op zowel mentaal als fysiek vlak. Van de 150.000 kinderen zouden er zowat 7.000 hun verblijf op zo'n residentiële school niet overleven.

De commissie vatte een historisch onderzoek aan naar wat er op de scholen gebeurde, maar besteedde ook veel aandacht aan de impact die een verblijf op die scholen nadien nog op de leerlingen en hun families had. Het rapport ziet de organisatie van die residentiële scholen als een onderdeel van een culturele genocide. Het zette

in op de vernietiging van de structuren en gewoonten die een groep in staat stellen als groep te blijven bestaan.

Gelijkaardige commissies werden later ook opgericht in Noorwegen (2018-2023), Finland (2021-2025) en Zweden (2022-2025), maar dan om onderzoek te doen naar het onrecht ten aanzien van de Samen, een Scandinavisch inheems volk, tijdens de periode van 1850 tot ver in de twintigste eeuw.

Wanneer waarheidscommissies zich buigen over een conflict of misdaden die verder in het verleden liggen, verloopt het onderzoek natuurlijk anders. Vele getuigen zijn gestorven of bewijsmateriaal is ondertussen verloren gegaan. Maar dat neemt niet weg dat onderzoek nog steeds mogelijk en heel belangrijk is. Het gaat niet over de details, maar om de erkenning van wat er gebeurde. Dat is van groot belang voor de rechtstreekse nabestaanden, maar ook in bredere zin voor de inheemse bevolkingsgroep waartoe zij behoren en voor de samenleving in het algemeen.

De geschiedenis toont dat waarheidscommissies een flexibel mechanisme zijn dat eenvoudig aan verschillende (politieke) contexten kan worden aangepast. De toepassingen van het mechanisme zijn in ieder geval zeker nog niet uitgeput.

Verbinding in verzet

Jongeren online en offline

Op zondag 15 juni 2025 verzamelden minstens 75.000 mensen in Brussel om deel te nemen aan de protestmars tegen het Israëlische geweld in Gaza: op die manier trokken de aanwezigen een symbolische rode lijn tegen de genocide op de Palestijnen

A

Is twintiger hoor ik het maar al te vaak: ‘de jeugd’ is niet bijzonder geïnteresseerd in haar omgeving. Mijn ogen rollen bijna uit hun kassen wanneer iemand weer eens aanhaalt dat we ‘onze aandachtsspanne vernield hebben’ en ‘alleen op ons kleine scherm leven’. Een grote groep jongeren is meer geïnformeerd dan ooit en vooral meer geëngageerd. ‘De jeugd van tegenwoordig’ is luid en laat zich samen horen.

Lupé Van Rijmenant

Oproep tot protest

Zondag 15 juni 2025 was een zonnige dag - zo eentje waarop je het liefst van al in je luie tuinstoel je examensamenvattingen nog eens doorneemt of als je meer geluk hebt met een aperitief op het terras van je favoriete café gaat zitten. Het was alleszins geen dag waarop je graag als sardientjes in een blik in een overvolle trein naar Brussel-Noord zou willen pendelen.

Het begon allemaal bij 'ons kleine scherm'. Een paar weken eerder werd via sociale media aangekondigd dat er op 15 juni een nationaal protest zou plaatsvinden. In die oproep vroegen de verschillende organisatoren uit het middenveld om die dag massaal - en in het rood gekleed - naar Brussel af te zakken. We zouden samen, als een menselijke ketting, de rode lijn tegen het geweld in Gaza trekken.

Het nieuws van het aankomende protest verspreidde zich off- en online als een lopend vuurtje. Vrienden deelden het via Instagramstories, influencers en mediapersoonlijkheden maakten TikToks om hun aanwezigheid te bevestigen en de eerste WhatsAppgroepjes werden aangemaakt. Berichtjes stroomden binnen: "Ga jij?", "Heb jij toevallig nog iets roods in je kast liggen?", maar vooral "Zullen we samen gaan?" of "Welke trein nemen we?" We bereidden ons massaal voor om uit ons kot te komen.

Rode draad

Cafébazen klagen over een lagere opkomst op uitgaansavonden en last minute niet komen opdagen op een event leek nog nooit zo gangbaar, maar die zondagmiddag zaten de treinen naar Brussel afgeladen vol met jonge gezichten. Hoewel we graag klagen over het openbaar vervoer, zat niemand echt met tegenzin dicht op elkaar gepakt, noch werd er gezocht bij stilstand.

Meer zelfs, met onze vrienden ergens verloren in een andere wagon, babbelden we tegen onbekenden en namen we de tijd om te vragen hoe zij hier beland waren. "We konden niet anders", "We moesten iets doen." De rode draad daarbij? "We willen samen een boodschap brengen." Of zoals Zwangere Guy het voor de aftrap van deze eerste mars bezong: "Tout seul, on va toujours plus vite. Mais ensemble, on va beaucoup plus loin."

Verenigen tegen onrecht

Vergis je niet, het ging hier niet om een eenmalige gebeurtenis. De hele zomer door verzamelden jongeren op verschillende plekken om zich samen te verzetten tegen de genocide op de Palestijnen. We gingen er misschien niet altijd naartoe met als hoofddoel om te protesteren - vaak ging het gewoon ook om 'de zomer' of 'het jong zijn' te vieren - maar overal verenigden we ons op de een of andere manier tegen het onrecht dat telkens weer, dag in dag uit, als pop-upmelding op ons kleine scherm verscheen.

De visibiliteit van het verzet varieerde op de verschillende weiden waar we dansten. Op Rock Werchter besteedde de organisatie nauwelijks aandacht aan de realiteit die zich buiten haar hekken afspeelde. Op Couleur Café wapperden de vlaggen en de keffiyehs door het bomendoolhof. (Een keffiyeh is een traditionele Arabische hoofddoek of sjaal, symbool van Palestijnse identiteit en verzet, red.)

Stilte als medeplichtigheid

Bij de grote namen op de festivals zat de schrik om iets verkeerd te zeggen er goed in, maar tegelijk ziet de mondige jongerenpopulatie stilte steeds meer als medeplichtigheid. Internationale sterren die eerder wel heel wat noten op hun zang hadden, krijgen plots geen woord over hun lippen en kunnen rekenen op kritiek van zelfs hun meest loyale volgers. Sprake van grootschalige 'cancelcultuur' is er zeker niet, maar vedetten vervreemden zich door hun stilzwijgen stap voor stap van hun publiek. Onwaarschijnlijke helden namen zo

de toorts over. Pukkelpop programmeerde de Ierse rapgroep Kneecap en hield voet bij stuk toen talloze andere festivals de groep het zwijgen oplegden. De mannen waren eerder vooral bekend om hun gekke 'shenanigans' (geintjes, streken, red.) en hun - voor velen onverstanebare - snedige Ierse teksten, maar ze ontpopten zich de afgelopen zomer tot protestband pur sang. Palestijnse vlaggen wapperden om ons heen, terwijl we in de kolkende moshpit tegen jong en oud aanbotsten en elkaar weer overeind hielpen.

Generatie Z

Een volledige generatie over één kam scheren mogen we uiteraard niet doen. We kunnen niet in de waan leven dat elke jongere aan hetzelfde zeel trekt, maar de misvatting van extreem individualisme onder jongeren moet worden doorbroken. Een groot deel van de jongeren verzet zich tegen aanslepende oorlogen, instabiliteit en ongelijkheid, en hamert erop dat hun omgeving dezelfde idealen uitdraagt.

Jonge mensen vinden elkaar steeds vaker in hun streven naar een wereld die hun waarden reflecteert. In een periode waar mensenrechtenschendingen elkaar in een razend tempo opvolgen, raken jongeren met elkaar verbonden door een gedeelde drang naar rechtvaardigheid. Onze generatie eist een eerlijke toekomst en stelt zichzelf aan als hoofdvantwoordelijke om die te creëren. We eisen geen aards paradijs, maar wel een leefbare planeet waarin onze stemmen de wapens overstemmen, of beter, het zwijgen opleggen.

De lading van letters

Over woorden en waarden

© Quetions123 / Shutterstock.com

Spreek je over een illegaal, een gelukszoeker, een vluchteling, een sans-papiers of een vreemdeling? Woordkeuze kan perceptie en emotie enorm sturen, of anders gezegd, taal bepaalt de toon

Verbinding - al geruime tijd een enorm buzzwoord: verbindend communiceren, verbindend ouderschap, verbindend buurtwerk ... Het werkt bijna averechts, zo te pas en te onpas gebruikt. En toch komt het trendwoord niet uit de lucht vallen. In een wereld die gonst van de meningen en waar verdeeldheid groeit, is de nood aan verbinding dringender dan ooit. Maar hoe vind je de juiste woorden om uiteenlopende waarden te overbruggen? Kan taal binnen die kakofonie toch voor begrip en luisterbereidheid zorgen?

Anne-Flor Vanmeenen

Formulering en klemtoon spelen een rol bij het brengen van een boodschap: zou jij dezelfde beslissing nemen als je operatie 75 procent slaagkans heeft, dan wel 25 procent kans op een dodelijke afloop?

Spelen met woorden

We zijn nogal geneigd om te focussen op 'wat' we zeggen. Maar eigenlijk doet dat er weinig toe als het niet correct begrepen wordt. 'Hoe' we iets zeggen, is minstens even belangrijk. De verpakking is dus even relevant als de inhoud. Taal kan namelijk ontzettend manipuleren, zowel ten goede als ten kwade. Een belangrijke vaststelling daarbij is de impact van 'framing'. Woordkeuze en zelfs woordvolgorde kunnen sterk sturen, terwijl we het vaak niet in de gaten hebben.

Hoe ver die invloed reikt, blijkt duidelijk uit een onderzoek door Stanford Universiteit. Deelnemers kregen een tekst over misdaad, maar er waren twee versies van die tekst. In de ene versie werd misdaad gekaderd als een virus, in de andere als een beest. Gevraagd naar de beste aanpak om misdaad terug te dringen, droegen de lezers van het virusverhaal heel andere oplossingen aan dan die van de beestversie. Bij het virus sprak men over 'bestrijden' van misdaad en 'preventiemaatregelen', bij het beest had men het over 'vangen' en 'opsluiten' van criminelen. De bewoording stuurde dus zeer duidelijk het denken. Meer nog, ze woog zwaarder door dan de politieke oriëntatie van de proefpersonen.

De frame-truc is toepasbaar op ontelbaar veel terreinen en is een dagelijks onderdeel van politieke debatten, media en maat-

schappelijke discussies. Spreek je over een vrijheidsstrijder of een terrorist? Een belasting of een solidariteitsbijdrage? Een illegaal, een gelukszoeker, een vluchteling, een sans-papiers of een vreemdeling? Taal bepaalt zo hard de toon. Zelfs in een huisvandeMens is de zoektocht naar gepaste woorden een courante uitdaging. Spreekt je in een afscheidsplechtigheid bijvoorbeeld over een 'zelfmoord' of een 'zelfdoding'? Is euthanasie iets dat je 'pleegt' of 'uitvoert'?

Dekt het woord de lading?

In het verlengde daarvan situeren zich veel strijdpunten van de woke-beweging. Taal kan vooroordelen en ongelijkheid bevestigen, kan discrimineren of reduceren. 'Iemand met een autismespectrumstoornis' is méér dan 'een autist'. 'Een rolstoelgebruiker' klinkt heel anders dan 'een gehandicapte'. Er is méér mens en minder dat éne aspect van een persoon. Hetzelfde geldt voor seksisme, racisme en allerlei andere vormen van superioriteitsdenken.

De twistappel in die discussie blijft in hoeverre dat effectief iets verandert dan wel een vorm van politieke correctheid is die problemen maskeert? Als 'de rolstoelgebruiker' geen aangepast toilet of geen oprijplaat heeft, is er dan iets verbeterd naast misschien zijn zelfwaarde? Wat is 'die/hen' waard als alle administratie in de wereld in twee genders blijft denken? Is het

aanpassen van taal een eerste stap of een glazuurlaagje? De geschiedenis wijst in elk geval wél uit dat het consequent negatief benoemen van bepaalde groepen, bijdraagt tot hun ontmenselijking. Misschien werkt het omgekeerde, het opwaarderen van groepen, dan toch ook via taal?

Formulering speelt in elk geval een rol, zoveel is zeker. Dat heeft ook te maken met waar je de aandacht op richt. Je krijgt een heel ander gedrag al naargelang welk deel van de informatie je (eerst) brengt. Zou jij dezelfde beslissing nemen als je operatie 75 procent slaagkans heeft, dan wel een mortaliteitsratio van 25 procent? Psycholoog Daniel Kahneman ontdekte dat mensen een zeer sterke aversie voor verlies hebben. Manipulatie is kinderspel. Is het toevallig dat framing niet alleen 'kaderen' maar ook 'erin luizen' betekent? Een frame is machtig. Het kleeft en je wist het niet zomaar weer uit. Vandaar dat framing vaak een wedstrijd om ter snelst is.

Luisteren om te begrijpen

De kwetsbaarheid en beïnvloedbaarheid van ons denken kan ongemak geven. Toch ligt ook daar een middel tot verbinden. Het kan in heel eenvoudige dingen zitten: 'Ik zie het anders' lokt een andere respons uit dan 'Ik ben het oneens'. 'Je hebt recht op je mening' betekent dat je geen strijd aangaat. Je zet perspectieven gewoon naast elkaar. Eigenlijk niet meer dan gezond boerenverstand en

De-escaleren is een beproefde methode bij conflictbemiddeling. Ben je bijvoorbeeld gefrustreerd vanwege een leeg rolletje toiletpapier? Verzin een imaginaire dader en kaart het probleem zo op een ludieke manier aan

toch tuimelen we zo vaak in de valkuil van polarisering. Dat komt omdat onze overtuigingen vasthangen aan ons zelfbeeld. Heel vaak raakt een discussie op een dieper niveau aan onze waarden en ideologie. Of gaat het over onderliggende machtsverhoudingen.

Filosoof en bioloog Ruben Mersch schreef een vlotte handleiding over constructief omgaan met meningsverschillen. Alert zijn voor de onderliggende symboollaag is een van zijn belangrijke tips. Omdat we ons heel snel persoonlijk aangesproken voelen, is het een goed plan éérst naar gemeenschappelijke grond te zoeken. De kracht van feiten in meningsverschillen is verbazend minimaal. Data zijn manipuleerbaar en zelfs onweerlegbare feiten zorgen er niet per se voor dat we een standpunt herzien. Een welwillende houding wél.

Dus, zoek éérst iets verbindends én wees nieuwsgierig. Verken het standpunt van je gesprekspartner en stel vragen - om te begrijpen, niet om op zoek te gaan naar munitie. Jaren geleden schreef een collega op ons teambord: 'Het grootste probleem in communicatie is dat we niet luisteren om te begrijpen, maar om te antwoorden.' Inmiddels is ze met pensioen, maar dat vleugje levenswijsheid van Stephen Covey doet nog elke dag dienst.

De-escaleren

Internetsensatie Jefferson Fisher sluit bij die filosofie aan met hapklare tips. 'Zie een meningsverschil als een knoop om te ontrafelen, niet als een strijd om te voeren' - daar heb je de kracht van framing weer. Wil je je gelijk halen of wil je een conflict oplossen? Als gemeenschappelijke grond moeilijk te vinden is, zoom dan uit. Je moet het standpunt van de ander helemaal niet delen om eenzelfde bezorgdheid te delen: 'Ik ben het met je eens dat dit een belangrijk punt is' of 'Ik zie dat we allebei veel om dit onderwerp geven.' Zo bewaar je je integriteit, maar bouw je tegelijk iets op. Ook het valideren van iemands beleving kan op die manier: 'Ik zie dat het je erg raakt.' Niet dat je iets te bepalen hebt over hoe een ander een zaak ervaart, maar gevoelens valideren betekent níét dat je ze moet delen. Niet uitslachten, niet negeren, niet diskwalificeren, doodgewoon erkennen. Zo eenvoudig dat het bijna onbegrijpelijk is dat we er zoveel moeite mee hebben.

De-escaleren noemen ze dat in conflictbemiddeling. Of stoom van de ketel halen. Sarcasme, op de persoon spelen in plaats van op het gedrag, en woorden als altijd, nooit en overal staan aan het andere uiterste, ze zijn olie op het vuur. Ook formidabele

'mic drops' die iemand met de mond vol tanden achterlaten, lossen zelden iets op. Afgedwongen stilte betekent niet dat een conflict is opgelost, het kan onderhuids weelderig verder woekeren.

Je kan natuurlijk ook creatief zijn. Zoals de aanpak van een koppel dat een imaginaire bliksemafleider, Patrick genaamd, had uitgevonden. Patrick liet zijn kousen slingeren, vergat soms het huisvuil buiten te zetten of de wc-rol na het laatste blaadje te vervangen. Door met de nodige humor opmerkingen over Patricks onzaligheden te maken, maakte het koppel struikelblokken aan elkaar duidelijk. Op de persoon spelen mag dus tóch, zolang die imaginair is. Even onorthodox: een gezongen verzoek komt anders binnen dan een gesproken. Het zou een tip zijn bij kinderen die heel snel in weerstand gaan als je ze iets vraagt. Er wordt niet bij vermeld of het zingen toonvast moet zijn, maar mogelijk voegt akoestisch lijden alleen maar motivatie toe om het verzoek snel in te willigen ...

Maar wat doe je als iemand anders de grens overgaat of je uitlokt? Laat je niet verleiden. Interessante antwoorden zijn: 'Ik stel voor dat we daarop in een rustiger gesprek terugkomen', 'Ik ben verrast dat je je com-

fortabel genoeg voelt om zoiets te zeggen' of 'Was het je bedoeling om grof te klinken?' Een paar seconden stilte doen soms ook al wonderen. Gouden tip als iemand écht over zijn toeren is: 'Never put your but in the face of an angry person.' Laat de persoon eerst afkoelen en vervang dan de 'maar' door 'daarnaast'. Noem het framing of haarklo-verij, het werkt.

Geweldloze communicatie

Het citaat is overigens ontleend aan Marshall Rosenberg, psycholoog en boegbeeld van geweldloze communicatie. Die filosofie, geënt op humanistische psychologie, gaat al decennialang mee en bewijst nog steeds dagelijks zijn waarde. Kort samengevat bestaat de visie uit vier stappen: waarnemen zonder oordeel, gevoelens benoemen, behoeften erkennen en een verzoek doen. Anders gezegd: vertrek van feiten, blijf bij jezelf en doe een constructief voorstel. 'Jij bent altijd te laat en houdt nooit rekening met mij, ik ben het beu' wordt 'Je kwam een kwartier later dan onze afspraak, ik word dan ongerust en heb behoefte aan duidelijkheid, kan je voortaan een seintje

geven als je opgehouden wordt?' Dat klinkt ontzettend gemaakt, maar oefening baart kunst. Communicatie-expert Frederik Imbo spreekt liever van een 'rondpunt met vier straten' dan van een 'vierstappenplan'. De pointe is: vervang interpretaties door feiten, de verwijtende vinger door ik-boodschappen en kritiek door een concreet voorstel. Weliswaar ligt daar meteen ook de kwetsbaarheid van het model. Om dat te doen, heb je een basis van gelijke machtsverhoudingen en heel wat sociaal-emotionele vermogens bij beide partijen nodig - dat is niet altijd een gegeven. En hoewel het naar verbinding streeft, vertrekt het model vanuit een typisch westerse ik-gerichtheid. Maar goed, vele wegen leiden naar Rome ...?

Met ... en zonder woorden

Het 'hoe' staat dus op gelijke hoogte als het 'wat' bij communicatie. Ook al heb je geen controle over hoe je boodschap landt, je kan de impact ervan wel in grote mate beïnvloeden. En loopt het toch mis? De kwaliteit van een relatie, van eender welke aard, wordt niet bepaald door het voorkomen van conflict maar door de aan- of afwezigheid van herstel.

Herstelvaardigheden zijn dus even cruciaal als communicatievaardigheden - dáár liggen nog wel wat groeikansen in onze maatschappij.

Misschien kunnen we ons inspireren op culturen die een beter ontwikkeld arsenaal op dat vlak hebben. Denk bijvoorbeeld aan het 'hohou rongo'-ritueel bij de Maori. Ruw geschetst gaat het als volgt. De betrokken partijen delen elk hun kant van het verhaal, waar zonder onderbreking of commentaar naar wordt geluisterd. Daarna neemt wie verantwoordelijkheid draagt, die expliciet op zich. Bij wijze van herstelbereidheid wordt een geschenk of symbolische daad aangeboden. Dus niet als compensatie of 'aflaat', maar als intentieverklaring. Tot slot volgt een 'hongī', waarbij men neus aan neus staat om de adem te delen. Dat is een traditionele Maori-manier om verbinding te symboliseren. We ademen allemaal dezelfde lucht. Met en zonder woorden worden zo brokken gelijmd en banden hersteld. Lijnrecht tegenover elkaar staan kan dus toch verbinden, als je het maar op de juiste manier doet ...

De traditionele 'hongī'-groet, neus aan neus dezelfde lucht delen, is bij de Maori een manier om verbinding uit te drukken: lijnrecht tegenover elkaar staan kan dus toch verbinden, als je het maar op de juiste manier doet

© Zakarya AF / Shutterstock.com

Van conflict naar verbinding op stedelijk en gemeentelijk niveau

Hoe werkt burenbemiddeling?

Tijdens een bemiddelingsgesprek tussen buren wordt er naar de zorgen van beide partijen geluisterd en empathisch met elkaar omgegaan; op die manier probeert men een escalatie van het conflict te voorkomen en de communicatie te herstellen

S

luikstort, luide muziek of een overhangende tak ... wat als een kleine ergernis begint, kan tot een hoogoplopend burenconflict uitgroeien. Sinds 2002 zijn er in bijna vijftig steden en gemeenten van de provincie Vlaams-Brabant burenbemiddelaars actief. In Halle is dat het geval sinds 1 januari 2023. Wij steken ons licht op bij Kathy Simon, deskundige van de dienst Cluster Integrale Veiligheid en Handhaving van Stad Halle en coördinator burenbemiddeling.

Veerle Magits

Hoe verloopt een burenbemiddeling?

De aanmelding gebeurt door de burens zelf, al dan niet op doorverwijzing van politie, sociale huisvestingsmaatschappij of een stadsdienst zoals het OCMW. Een aanvraag tot burenbemiddeling kan telefonisch, via mail of via het online aanmeldingsformulier op de website van de stad gebeuren. Vervolgens worden er twee vrijwilligers gezocht - dat is zo bepaald door de provincie. Zij nemen contact op met de mensen die de aanmelding deden om een intakegesprek in te plannen. De burenbemiddelaars gaan dan bij hen thuis langs om te luisteren en indien mogelijk al eens naar 'het probleem' te kijken.

Onmiddellijk na dat gesprek bellen zij aan bij de buur in kwestie. Is die thuis en bereid om mee te werken - want deelname is vrijwillig - dan wordt er meteen ook naar die kant van het verhaal geluisterd. Of indien gewenst wordt er een gesprek op een later moment ingepland. Zijn de burens niet aanwezig, dan krijgen ze een briefje in de brievenbus met informatie en de vrijblijvende vraag om contact met onze dienst op te nemen.

Wanneer beide partijen akkoord gaan om via burenbemiddeling verder te werken, volgt er een gezamenlijk gesprek op neutraal terrein, met hetzelfde aantal personen per partij. De burenbemiddelaars leiden het gesprek in goede banen en zorgen ervoor dat het hoffelijk en gemoedelijk blijft. Zij reiken zelf geen oplossing aan, die moet van de beide partijen komen, zodat ze door hen gedragen is.

Er worden ook afspraken gemaakt voor het geval hetzelfde probleem zich in de toekomst nog eens zou voordoen, want terugkerende aanvragen worden niet behandeld. Tijdens het bemiddelingsgesprek wordt er naar de zorgen van de ander geluisterd en empathisch met elkaar omgegaan. Op die manier probeert men een escalatie van het conflict te voorkomen, de communicatie te herstellen en de leefbaarheid, sociale cohesie en integratie te bevorderen.

Leidt elke bemiddeling tot een oplossing?

Bij elke aanmelding wordt uitleg over de methodiek gegeven en worden alle opties besproken. In sommige gevallen lossen de burens het zelf op, zonder hulp van de burenbemiddelaars. Elke stap in het bemiddelingsproces is belangrijk. Een stopzetting

is niet noodzakelijk een slechte zaak. Het herstel van de communicatie en het luisteren naar de zorgen van de ander gebeurt door het hele proces heen, zelfs als er uiteindelijk geen gezamenlijk gesprek plaatsvindt.

Wat zijn de meest voorkomende burencollicten?

In 2023 waren er 24 aanmeldingen voor Groot Halle. Een jaar later waren het er 16 en in 2025 zitten we half oktober aan 18 aanvragen. In de top drie van meest voorkomende burencollicten vinden we geluidsoverlast, pesten/roddelen/lastigvallen en bomen/planten/struiken. Daarna volgen nog erfafscheiding en jongeren/kinderen/dieren. Burenbemiddelaars behandelen verder ook nog conflicten rond geur, gemeenschappelijke ruimten, rommel, sluisstorten, vuilnis en parkeerproblemen.

Geschillen waarbij er een alcohol- of drugsproblematiek bij een van de partijen aanwezig is, of zware psychische problemen, worden niet opgenomen. Burenbemiddelaars komen ook niet tussenbeide in verticale geschillen zoals huurder/verhuurder, werkgever/werknemer en familiale conflicten.

Wat is de grootste misvatting over aanmelders van burencollicten?

De mensen die zich voor burenbemiddeling aanmelden, zijn meestal net diegenen die niet willen dat het probleem (verder) escaleert. Zij willen het in der minne regelen, op een laagdrempelige en kosteloze manier. Zij hebben niet de intentie om hun burens aan te vallen of om naar de politie of het vrederecht te gaan. Zij hebben vaak al geprobeerd om met hun burens te communiceren, maar kregen het deksel op de neus. Of er werden herhaaldelijk beloften gedaan die niet werden nageleefd. Ze willen zelf een oplossing vinden die voor beide partijen het meest gepast is.

Doen er zich soms situaties voor waar van de burenbemiddelaars dachten dat het niet tot een oplossing zou komen?

Ja, zo was er een geval van een boven- en een onderbuur die heel kwaad op elkaar waren. Het was zo erg dat ze op den duur niets meer van elkaar konden verdragen. De burenbemiddelaars gingen bij beide partijen langs en stelden vast dat de bovenbuur niets kon doen aan de watersinspeling waar de onderbuur last van had. De oorzaak van het probleem was

Kathy Simon, coördinator
burenbemiddeling bij Stad Halle

te wijten aan niet opgeloste herstellingen die onder de verantwoordelijkheid van de verhuurder vielen. Nadat de burens samen rond de tafel waren gaan zitten, beseften ze dat ze hun krachten konden bundelen om de verhuurder daarop aan te spreken.

Worden er ook bizarre aanvragen gedaan?

Dat valt wel mee. Het meest bizarre geval is dat van twee burens van wie de tuinen achteraan aan elkaar grensden. De burens die er nieuw waren komen wonen, vonden dat de lakens die hun achterbuur buiten te drogen hing, hun uitzicht verstoorde. Er werd getwijfeld of dat wel of niet door burenbemiddelaars moest worden opgenomen, dus werd er raad aan de provincie gevraagd. Die besliste om de aanvraag te aanvaarden. De nieuwe burens zaten immers met een frustratie die in de toekomst zou kunnen escaleren.

Als je één advies zou mogen geven aan iedereen met burens, wat zou dat dan zijn?

Probeer om van in het begin een open communicatie met je burens te hebben. Zeg vanaf het moment dat je burens wordt, dag tegen elkaar. Vraag af en toe eens hoe het gaat. Dat zijn eenvoudige dingen die de communicatielijnen openhouden. Wanneer er zich dan ooit een conflict zou voordoen of er iets is dat je stoort, is het makkelijker om dat aan te kaarten. Kunnen communiceren met je buur is het allerbelangrijkste.

Humanisering van de zorg

De rol van de moreel consulent

De verdediging van patiëntenrechten is cruciaal voor de vrijzinnig humanistische levensbeschouwing, gezien die op waarden als zelfbeschikking en recht op informatie is gestoeld

De patiëntenrechtenwet in België, ingevoerd in 2002 en vernieuwd in 2024, bestaat inmiddels al meer dan drieëntwintig jaar, maar toch blijken zowel patiënten als artsen en zorgpersoneel onvoldoende op de hoogte te zijn van wat er wettelijk moet worden voorzien. Moreel consulenten nemen daarbij een belangrijke, humaniserende rol op binnen de zorg- en welzijnssector.

Jérémy Celen

Transparant overleg tussen arts en patiënt is belangrijk voor de autonomie van de patiënt: het recht op informatie, privacy, zelfbeschikking en waardige zorg zijn wettelijk verankerde principes

Ziekenhuizen en woonzorgcentra

De gezondheidszorg wordt steeds complexer, technischer en efficiëntiegedreven. Grote fusies tussen religieuze en openbare ziekenhuizen zijn schering en inslag. Critici wijzen op de negatieve impact die fusies hebben op de kwaliteit van de geboden dienstverlening, de prijzen en de (te) dominante positie in het zorglandschap. Grootchaligheid biedt zelden meer medemenselijkheid, wat zorgen baart in tijden van depressies, burn-outs en eenzaamheid.

Uit cijfers van 2019 blijkt dat ongeveer 28 procent van de Belgische ziekenhuizen openbaar wordt beheerd, de resterende 72 procent voornamelijk door vzw's en universiteiten. Het overgrote deel daarvan is van christelijke signatuur.

Bij de woonzorgcentra zien we in de meest recente cijfers van 2022 dat de openbare sector 28,6 procent van de wzc's exploiteert. Verder is 39 procent in handen van de socialprofitsector (waar de religieuze achtergrond sterk vertegenwoordigd is) en 32,4 procent is in handen van de commerciële sector. Dat laatste is bijna een verdubbeling van het aandeel tien jaar eerder. De dagprijs in de commerciële sector ligt gemiddeld tien euro hoger dan in de openbare sector. De

inzet van zorgpersoneel is ook verschillend. Het aantal voltijdsequivalenten per dertig bewoners ligt kort bij elkaar in de social profit (13,2 vte's) en de openbare sector (13,9 vte's). In de commerciële sector ligt het een stuk lager (11,8 vte's). Die cijfers tonen aan dat de winstgedrevenheid in de ouderenzorg toeneemt en dat waakzaamheid geboden is.

Zorgnet-Icuro vormt de koepelorganisatie van de Vlaamse algemene ziekenhuizen, initiatieven uit de geestelijke gezondheidszorg en socialprofitvoorzieningen uit de woonzorg. De organisatie telt meer dan duizend aangesloten organisaties en stelt op die wijze ongeveer 180.000 mensen te werk. De koepel is een fusie van het christelijke Zorgnet Vlaanderen (Caritas) en van Icuro, dat de Vlaamse openbare ziekenhuizen vertegenwoordigt. De organisatie is in principe pluralistisch; organisaties met eender welke levensbeschouwelijke achtergrond kunnen zich bij de koepel aansluiten.

Filter voor een waardig levenseinde?

Het blijkt evenwel dat diverse katholieke instellingen het recht op euthanasie bijvoorbeeld consequent weigeren. Zo hanteren verscheidene ziekenhuizen de 'palliatieve filter'. Nadat een poging van de bisschoppen mislukte om de palliatieve filter in de eutha-

nasiewet te krijgen, deed men een beroep op het recht van ziekenhuizen om een eigen medisch-ethisch beleid te bepalen.

De 'filter' werd na de goedkeuring van de euthanasiewet in 2002 door katholieke ziekenhuizen ingesteld en houdt in dat euthanasie pas kan na consultatie van een palliatief team. Dat is niet in strijd met de euthanasiewet, zolang de patiënt over de procedure is geïnformeerd. De filter wordt echter ook gebruikt om de tijd te rekken, waardoor de euthanasievraag vertraging oploopt. Bovendien is het verplicht opleggen van een palliatief proces in strijd met de patiëntenrechtenwet. Een patiënt heeft immers altijd het recht om een behandeling te weigeren. Ook het recht op informatie, privacy, zelfbeschikking en waardige zorg zijn wettelijk verankerde principes die jammer genoeg nog vaak met voeten worden getreden.

Een arts kan echter niet verplicht worden om euthanasie uit te voeren, waardoor de arts wel kan stellen dat er eerst een palliatieve procedure moet worden opgestart. Maar dat proces is bedoeld om het levenseinde zo zorgvuldig mogelijk voor te bereiden. Het bouwt ook een zekere veiligheid in voor de dokters zelf. Maar het mag niet gebruikt worden als vertragsmanoeuvre. Soms duurt

Moreel consultants in ziekenhuizen en woonzorgcentra werken vaak als een ethisch kompas voor de instelling: het zijn geen neutrale toeschouwers, maar actieve verdedigers van menselijkheid en menselijke waardigheid

het zo lang dat de patiënt een natuurlijke dood sterft. Inclusief het lijden dat vermeden had kunnen worden mits het respecteren van de wens.

Het aanbieden van een professionele en sterke palliatieve zorg is uiteraard zeer belangrijk in het kader van een waardig levenseinde. Critici van de palliatieve filter stellen dat die net een zeer paternalistische visie op zorg vertegenwoordigt.

Personeel onder tijds- en werkdruk

Het zorgpersoneel in ziekenhuizen en woonzorgcentra staat onder hoge tijds- en werkdruk. Die mensen doen keihard hun best, maar het blijft moeilijk om een balans te vinden tussen enerzijds de wensen en behoeften van patiënten en bewoners en anderzijds de hoge werkdruk.

Bovendien kunnen er vanuit persoonlijke of levensbeschouwelijke overtuigingen spanningen ontstaan. In sommige zorginstellingen heerst immers een cultuur van taboe rond levenseinde en alles wat daarbij hoort. Het gebrek aan transparantie dat daardoor ontstaat, conflicteert met de autonomie van de patiënt doordat er cruciale informatie over het levenseinde wordt uitgesloten.

Een arts die een patiënt bijvoorbeeld niet over euthanasie informeert omdat dat met

persoonlijke overtuigingen conflicteert, ontkent die patiënt het eigen recht om te beslissen of dat wel of niet een optie binnen het medische traject is. Ook zorgpersoneel dat bijvoorbeeld vanuit religieuze redenen weigert om informatiebrochures over wilsverklaringen te verspreiden, gaat in tegen de kernwaarden van de patiëntenrechtenwet en de euthanasiewet.

Heel vaak is er net veel goede wil bij het zorgpersoneel en de artsen, maar is de tijd of de correcte informatie gewoon niet ter beschikking. Er zijn immers zoveel criteria waaraan de gezondheidszorgsector moet voldoen dat het overzicht soms gewoon zoekraakt.

Moreel consultant als ethisch kompas

Cruciaal is een organisatie zoals LEIF die opleidingen voor alle zorgprofessionals aanbiedt, in het bijzonder voor LEIFartsen (artsen gespecialiseerd in levenseindebeslissingen) en LEIFnurses (verpleegkundigen geschoold in ethische en medische aspecten van het levenseinde). Ook de moreel consultants van Ik Wil Praten volgen de LEIFopleiding om patiënten in ziekenhuizen en bewoners van woonzorgcentra zo goed mogelijk te informeren.

Moreel consultants van Ik Wil Praten, professionals of vrijwilligers, bevinden zich op het snijvlak van institutionele kaders, ethische overwegingen en sociale en emotionele

dynamieken bij patiënten en hun omgeving. De consultants handelen dan ook steeds volgens de principes van het vrijzinnig humanisme. Autonomie, rechtvaardigheid en transparantie zijn de waarden die centraal staan. Die waarden zijn echter verre van vanzelfsprekend en botsen met de realiteit in zorginstellingen.

In een dergelijke omgeving is een consultant van levensbelang. Die is ook geen neutrale toeschouwer, maar een actieve verdediger van menselijkheid en menselijke waardigheid. Als 'waakhond' van patiëntenrechten, maar evenzeer als informatieverstrekker voor patiënten, hun familie, artsen en personeel stimuleren de consultants ethische reflectie en faciliteren ze op die wijze bruggen tussen verleende zorg en menswaardigheid.

Autonomie terugwinnen

Consultanten komen vaak in contact met stervende mensen in ziekenhuizen en woonzorgcentra. De dood is voor vrijzinnig humanisten geen taboe, maar eigen aan het leven. Consultanten zijn daarom via de organisatie LEIF opgeleid om de juiste informatie over de verschillende wilsverklaringen te verstrekken en om mensen bij het invullen van de documenten daadwerkelijk bij te staan. Ook het huisvandeMens, te vinden over heel Vlaanderen en Brussel, biedt regelmatig informatiesessies aan met betrekking tot

Samenwerking tussen diverse actoren van een ziekenhuis binnen een ethisch comité is onontbeerlijk: naast onder meer artsen, verpleegkundigen, juristen en ethici zetelen ook levensbeschouwelijke medewerkers in zo'n comité

de voorafgaande zorgplanning en het waardig levenseinde. De consulenten van Ik Wil Praten werken dan ook steeds nauw samen met hun lokale huisvandeMens.

Die existentiële focus brengt ook diepe zingevingsvragen met zich mee. De zogenoemde 'trage' vragen, die niet passen in de jachtige setting van cijfers en facturen, vergen tijd. Een vertrouwensband opbouwen kan alleen door middel van tijd, rust en begrip.

Patiënten in ziekenhuizen en bewoners van woonzorgcentra bevinden zich al te vaak in een positie van machteloosheid. Moreel consulenten proberen wegen aan te reiken om die autonomie zoveel mogelijk terug te winnen. Een situatie kan medisch uitzichtloos zijn, maar de patiënt behoudt wel de zeggenschap over behandelingen. Dat kan tot spanningen tussen de zorgverstrekkers en de patiënten leiden, en vergt een empathische aanpak. De emotionele belasting van het zorgpersoneel is immers zeer hoog, waardoor de prioriteit vaak elders ligt. Maar de belangen van de individuele patiënt of bewoner moeten wel beschermd blijven.

Ethisch comité

Ziekenhuizen zijn, conform de wet van 7 mei 2004 inzake experimenten op de menselijke persoon, verplicht om een ethisch comité te voorzien. Ethische comités, soms ook ethi-

sche commissies genoemd, evalueren de ethische en wetenschappelijke waarde van medisch wetenschappelijk onderzoek en adviseren over ethische kwesties in individuele zorg. Ook in woonzorgcentra bestaan er ethische comités, maar die zijn niet decretaal verplicht.

De samenstelling van een ethisch comité bestaat uit de diverse actoren uit de gezondheidszorgsector en soms ook uit externen. Artsen, verpleegkundigen, apothekers, juristen, psychologen en dus ook levensbeschouwelijke medewerkers zetelen in zo'n comité.

Elk personeelslid, elke arts of onderzoeker van een ziekenhuis kan een vraag bij het ethisch comité indienen. Patiënten, familie of nabestaanden kunnen dat ook, nadat ze zich tot de behandelende arts of de ombudsdienst hebben gericht. De vraag wordt meestal schriftelijk ingediend bij de voorzitter of het secretariaat van het comité.

Minstens drie leden van het comité uit verschillende disciplines (arts, jurist, ethicus, verpleegkundige ...) bespreken het dossier vertrouwelijk.

Ze analyseren de situatie vanuit medisch, juridisch, ethisch en menselijk perspectief en toetsen die onder andere aan de patiënten-

rechten- en euthanasiewet en aan waarden als autonomie en zorgvuldigheid. Gezien de complexiteit ervan, komen individuele levens-eindedossiers dus ook ter sprake in die comités. Daarom is het cruciaal dat moreel consulenten erbij betrokken worden om de humaniserende rol in het behandelen van zulke dossiers op te nemen.

Een cruciale rol als brugfiguur

De gezondheidszorg in België staat onder druk door toenemende complexiteit, fusies en commercialisering, wat tot spanningen tussen efficiëntie en menselijkheid leidt. In die context zijn patiëntenrechten vaak onvoldoende gewaarborgd, vooral rond het levenseinde. Institutionele kaders, religieuze overtuigingen en tijdsdruk zorgen voor obstakels in het respecteren van autonomie en transparantie.

Moreel consulenten spelen daarom een cruciale rol als brugfiguren tussen zorg, ethiek en menswaardigheid. Ze bieden ondersteuning, informatie en ethische reflectie, en helpen patiënten hun zeggenschap terug te winnen. Hun aanwezigheid in ethische comités en hun samenwerking met organisaties zoals LEIF en huisvandeMens zijn essentieel om de zorg te humaniseren en patiëntenrechten te verdedigen.

Lang leve de lach!

Humor verbindt én verdeelt

H

Samen lachen creëert een wij-gevoel, maar welk type humor jou het meest aanspreekt, is persoonlijk: de humorbeleving van de een kan compleet verschillen met die van de ander, en sommige mensen zijn gewoon ook goedlachser dan anderen

Heb je je ooit al afgevraagd waarom mensen lachen? Blijkt dat lachen verschillende redenen en betekenissen kan hebben. Ook humorbeleving is niet te verklaren aan de hand van één theorie. Humor kan verbinden, maar kan ook verdelen. Wat iemand als grappig ervaart, is bovendien cultuurgebonden, context- en tijdafhankelijk. Denk maar aan de invloed van woke op het Vlaamse comedylandschap.

Laure Lytens

Wie de shows van Vlaamse comedians uit de jaren tweeduizend met hun recente werk vergelijkt, merkt een verschuiving in taalgebruik en stijl; ook hun thema's veranderen onder invloed van de tijd, omdat de onderwerpen die mensen bezighouden, eveneens evolueren

En lachen maar

Jean en Baptiste staan op een golfterrein, hun club in de aanslag en klaar om op de bal te slaan. Tot hun focus door een in het zwart gedrapeerde rouwstoet wordt verstoord. Jean stopt midden in wat een prachtige swing zou zijn geweest, neemt zijn pet af en houdt de hand op het hart. Tot de hele rouwstoet is gepasseerd. Hij zet zijn pet weer op en houdt de club klaar. "Dat vind ik nu schoon van jou", zegt Baptiste, "om zo je respect aan de overledene te betuigen." Jean richt zijn blik op de horizon en zegt: "Dat is het minste dat ik kan doen na twintig jaar huwelijk."

Of de eerst wat rechte lijn van je lippen nu een voorzichtige glimlach of een frons wordt, het is alleszins duidelijk dat het hier om een grap gaat. We herkennen de mop, zelfs als we ze niet grappig vinden. De moppentapper probeert ons vermogen aan te spreken om iets als amusant te ervaren, te waarderen of te uiten. Maar waarom ontstaat de lach?

Meer dan verbinding

Mensen lachen naar elkaar, om elkaar en met elkaar. Naar iemand lachen is een sociale emotie die helpt om vertrouwen en verbinding op te bouwen. Samen lachen creëert een wij-gevoel. De expressie kan dan bevestigend zijn, bijvoorbeeld om aan

te tonen dat men het ergens mee eens is. Al kan een lach ook emoties als verdriet of ongemak trachten te maskeren. We kunnen alvast concluderen dat 'naar elkaar lachen' niet louter voor verbinding staat. Die aspecten bieden antwoorden op waarom mensen naar of met elkaar lachen, maar zeggen ons niet zoveel over de humorbeleving an sich. Het verschil tussen de sociaal georiënteerde expressie (sociaal lachen) en de humorbeleving (iets écht grappig vinden) zit in de persoonlijke beoordeling van 'wat grappig is'. Laat net dat laatste een onderwerp van discussie zijn.

Verklaar je nader

Er bestaan verschillende theorieën die trachten te verklaren wat humor is, welke functie het vervult en wat mensen grappig vinden. De drie bekendste theorieën zoeken hun verklaring in ontlading, incongruentie en superioriteit.

Volgens de ontladingstheorie dient humorbeleving om opgebouwde spanning of psychologische druk te ontladen. Spanning in stress- of angstsituaties neemt af doordat ons lichaam ontspant wanneer we lachen. Humor beleven is een manier van ons brein om creatief om te springen met wat het op dat moment als realiteit beleeft.

Anders dan de eerste theorie gaat de

incongruentietheorie ervan uit dat humor ontstaat wanneer iets ingaat tegen wat we verwachten. Het gaat om een mismatch tussen verwachting en realiteit. Ons verwachtingspatroon wordt doorbroken, waardoor we een vorm van absurditeit ervaren. Daarop beleeft ons lichaam een gevoel van humor. De lach is daarbij nooit ver weg.

Volgens de superioriteitstheorie lachen mensen omdat ze zich superieur voelen tegenover anderen of situaties. De affectieve dispositietheorie voegt daar een extra laag aan toe door te onderzoeken hoe ons moreel oordeel - zoals sympathie of antipathie - bepaalt of we het leed of gedrag van anderen als grappig ervaren. Zo worden grappen over politici die men niet steunt, vaak als komischer gezien dan grappen over politici die men wel ondersteunt. Ook speelt de sociale afstand tussen burger en politicus een rol in hoe grappig iets wordt bevonden. Dat ter illustratie.

Misschien herkent de ene persoon zich meer in de incongruentietheorie en een andere in de ontladingstheorie. Het toont des te meer aan dat ze tegelijk en naast elkaar bestaan. Het betekent ook dat geen enkele theorie enkel en alleen geldt en dat bijgevolg elke theorie op zich te beperkt is om het geheel te verklaren. De uitspraak van de Nederlandse cabaretier Herman Finkers

vat het eigenlijk mooi samen: “Ik kan me niet voorstellen dat het alleen een combinatie van factoren is.”

Een combinatie van factoren

Zoals veel zaken is humorbeleving niet te verklaren aan de hand van één theorie. Humor komt evenmin uitsluitend in één vorm. Zo vallen woord- en taalgrappen onder verbale humor, terwijl bij non-verbale acties eerder aan slapstick of een practical joke wordt gedacht. Uiteraard bestaan combinaties van verbale en non-verbale vormen ook.

Welk type humor jou het meest aanspreekt, is persoonlijk - of je nu platgaat op satire of op antihumor. Wat iemand als grappig ervaart, is cultuurgebonden, context- en tijdafankelijk. Om die stelling te verduidelijken, verdiepen we ons in de invloed van woke op het Vlaamse comedy-landschap. Om alvast de toon te zetten: “Only a ginger can call another ginger ginger”, zingt de Australische comedian Tim Minchin.

Woke

Het woord ‘woke’ - *to wake up* - werd in de jaren dertig van de vorige eeuw door zwarte Amerikanen als ‘slang’ gebruikt voor waakzaamheid of ‘wakker zijn’ voor racistisch onrecht. De beweging heeft sindsdien al verschillende revivals gekend en is dus niet nieuw. Wel nam ze de laatste jaren grotere proporties aan, mede dankzij sociale media. De strijd is inmiddels ook uitgebreid met steun voor andere thema’s zoals lgbtqia+-rechten en feminisme.

Het debat draagt bij aan een maatschappelijke evolutie richting meer bewustzijn en inclusie. Ook de westerse comedy is niet aan die invloed ontsnapt. Wie de shows van Vlaamse comedians uit de jaren tweeduidend met hun recente werk vergelijkt, merkt zeker een verschuiving in taalgebruik en stijl. Enkele comedians blijven aan hun provocerende toon vasthouden, maar de meesten hebben de gevoeligheden toch meegenomen. Zij kiezen er bewust voor om bepaalde termen, zoals het n-woord, niet langer te gebruiken.

In *De tafel van Gert*, een talkshow van Gert Verhulst op Play, zei Alex Agnew, een van de populairste comedians in ons land, daarover: “Vroeger konden wij bijvoorbeeld weggelaten met heel veel casual racisme. Nu zijn er heel veel jonge mensen die zeggen: dat vinden wij echt niet meer oké. (...) Wat voor mij belangrijker is: ik beledig mensen liever door hen diep in hun ziel te raken met wat ik vind dat daar mis mee is, dan het te hebben over ‘uw huidskleur’ of ‘een benaming voor uw groep’.”

Enerzijds is het grote publiek kritischer geworden tegenover ‘casual racistische grappen’; ze vinden die niet (meer zo) grappig. Anderzijds zien veel comedians er de meerwaarde niet meer van in. Thema’s veranderen onder invloed van de tijd, omdat de onderwerpen die mensen bezighouden, ook evolueren. Comedians halen een relevant spanningsveld aan om mensen te doen lachen en (soms) nadenken tegelijkertijd - binnen een bepaalde context. Het is in ieders belang dat de comedian zichzelf en publiek verenigt, aangezien ze beiden de lach begeren.

Antiwoke

Een bezorgdheid die de woke-invloed met zich meebrengt, is een overdreven (zelf)censuur. De kern van woke is om bewustzijn rond maatschappelijke onrechtvaardigheden te creëren, waarbij mensen bedachtzamer met hun taal, hun ideeën en ook hun humorbeleving omspringen. Dat legt het spanningsveld tussen oude en nieuwe gewoonten bloot. Veranderen vraagt tijd en overtuiging, waarbij niet iedereen mee kan of wil. Sommige mensen zijn nu eenmaal erg rigide van geest. Daarnaast is ook niet iedereen het eens met een inclusiever wereldbeeld.

Die spanning resulteert in extremere uitersten. Aan de ene kant extremer woke-denken, waarbij moraalridders wild en ongeduldig op elke politieke incorrectheid hakken. Aan de andere kant een antibeweging die volhardt in conservatisme en soms racisme, waarbij men schreeuwt dat de (zelf)censuurcultuur de

vrijheid beknot en mensen met niets meer mogen lachen.

De verbinding of inclusie moet hier plaatsmaken voor een gepolariseerd beeld. Door twee kampen die elkaar steeds minder begrijpen, verliest het initiële idee aan kracht. Maar ook dat gegeven is tijdgebonden.

Waar mogen we nog mee lachen?

Ik ben er geen echte voorstander van om mensen op te leggen waar ze wel of niet mee mogen lachen. Soms verschilt de humorbeleving van de een gewoon compleet met die van de ander. En sommige mensen zijn goedlachser dan anderen, waar an sich niets mis mee is. Waarmee we lachen heeft niet altijd een rechtstreekse link met onze morele waarden. Humorbeleving kan ons soms plots overvallen. Hoe vaak heb je volgende gedachte al niet gehad: niet lachen, niet lachen - durf nu niet in de lach te schieten.

Zoveel factoren spelen een rol bij waarom we moeten lachen. De manier waarop humor plaatsvindt of de achterliggende intentie heeft een invloed. Ook waarom we met iets lachen - lachen we vanuit een superioriteitsgevoel, uit ontladingsredenen, uit incongruentie of om andere redenen? Daarbij is relevant wie de grap vertelt: is het iemand voor wie we sympathie voelen of eerder een beruchte figuur voor wie we minder vergevingsgezind zijn?

Wat iemand intern als humor beleeft, blijft een persoonlijke kwestie. Humor kan zich als zowel een speelveld als een mijnenveld manifesteren, zelfs als het de intentie is te verbinden. Humor kan dus een verbindende factor zijn, maar ook één die verdeelt.

Als je één iets mag onthouden, is het dat het belangrijkste doel van humorbeleving is te vermaken. Om daarin verbindend te zijn, is het aangewezen om rekening te houden met de omstaanders. En als je dan één leuze wil koesteren: lang leve de humor!

Gezegd

"Vrede kan niet bewaard worden door middel van strijdkracht. Het kan alleen bereikt worden door middel van ons verstand." - Albert Einstein, Duits-Zwitsers-Amerikaanse theoretisch natuurkundige.

"Vrede is niet de afwezigheid van oorlog. Het is een deugd, een geestesstemming, het is de dispositie voor goede daden, vertrouwen en recht." - Baruch Spinoza, Nederlandse filosoof en politiek denker.

"Om gelukkig te leven moet je in oorlog leven met je passies en in vrede met de passies van anderen." - Socrates, Griekse filosoof.

Wij-zij-denken

Hoe blijf je na een heftig meningsverschil samen door dezelfde deur gaan?

Sommige thema's zetten groepen meteen op scherp: voor of tegen, zwart of wit. Als leerkracht of begeleider kan het dan verleidelijk zijn om die gesprekken te vermijden. Maar net daarin ligt een kans.

Met de EDUbox *Wij-zij-denken* ontdekken jongeren hoe je het gesprek wél aangaat. Ze oefenen in het debat, leren hun mening onderbouwen en ervaren hoe je constructief met verschillen omgaat.

EDUbox downloaden kan via: www.mediawijs.be

Vrede

Negatieve vrede is een (actieve) vorm van vrede die gekenmerkt wordt door de afwezigheid van direct geweld zoals oorlog.

Positieve vrede is een (duurzame) toestand van vrede zonder indirect of structureel geweld, zonder cultureel geweld of economische uitbuiting.

Zou je volgende begrippen onder positieve of negatieve vrede plaatsen?

Sociale zekerheid - militaire vredesmissie - ontwikkelings-samenwerking - traumabestrijding - conflictpreventie - conflicthantering - staakt-het-vuren - humanitaire corridor - vredesopbouw - vredeshandhaving - mensenrechteneducatie.

Positieve vrede: sociale zekerheid, ontwikkelings-samenwerking, conflictpreventie, vredesopbouw, mensenrechteneducatie.
Negatieve vrede: militaire vredesmissie, traumabestrijding, conflicthantering, staakt-het-vuren, humanitaire corridor, vredeshandhaving.

Bert Goossens en Christophe Van Waerebeke

Vredesteken

Het internationale vredessymbool werd voor het eerst gebruikt tijdens protestdemonstraties tegen atoomwapens en kernenergie, vandaar ook de benaming ban-de-bom-teken.

Het symbool werd in 1958 ontworpen door Gerald Holtom, een Britse designer en kunstenaar. Hij deed dat in opdracht van een campagne voor kernontwapening. Het symbool is gebaseerd op het semafooralfabet dat vroeger als communicatiemiddel in de scheepvaart werd gebruikt.

De twee schuine strepen naar beide zijden vormen de N van *Nuclear* (nucleair) en de verticale streep is de D van *Disarmament* (ontwapening).

Oorlog

Voor primatoloog Carel van Schaik uit de Utrechtse school van Jan van Hooff, waartoe ook Frans de Waal behoorde, is oorlog helemaal niet onvermijdelijk. Eerder dan een aangeboren drang om oorlog te voeren, heeft de mens een aangeboren weerzin om een andere mens te doden. Voor de mens is evolutionair gesproken de vreemde niet automatisch een vijand. Je bent op je hoede, maar vreemden kunnen ook nuttige materialen en kennis leveren én partners.

Voor oorlog moet je meer doen om mensen zo ver te krijgen. Je moet eerst het verdedigingsinstinct activeren - niemand wil graag vechten, maar verdedigen willen we allemaal. Vervolgens moet je de vijand onmenselijken met manipulatie - via een hele lading aan morele rechtvaardigheden. En als een oorlog lang duurt, komt er ook een nieuwe cultuur van heldeneer en krijgersmoraal bij.

Zijn bevindingen worden helder uiteengezet in *Waarom we vrede willen, maar oorlog voeren*. Iets minder toegankelijk, maar minstens even interessant is het boek van een andere primatoloog en neurowetenschapper, Robert Sapolsky, *Behave*, waarin hij een biologische blik op onze neigingen tot zowel oorlog als vrede werpt.

VUB'S RECTORAATSGEBOUW TEMPEL DER WETENSCHAPPEN

ARCHITECT: RENAAT BRAEM

Het rectoraatsgebouw van de Vrije Universiteit Brussel (VUB) is een van de laatste grote bouwprojecten van Belgisch toparchitect Renaat Braem. Hij voltooide het in 1976. Sindsdien is het een opvallende *landmark* in het stadsbeeld van Brussel. Braem slaagde erin om architectuur, kunst en wetenschap op verbluffende wijze te verzoenen.

NIEUW BOEK NU VERKRIJGBAAR

Het boek 'Braem - VUB: Tempel der Wetenschappen' brengt de geschiedenis, architectuur en symboliek van dit iconische meesterwerk tot leven. De lezer wordt meegenomen op een reis doorheen de ontstaansgeschiedenis van de VUB, de beproevingen die de architect Renaat Braem moest doorstaan om zijn ontwerpen goedgekeurd te krijgen, de verhalen over de symboliek, de kwetsbaarheid van de modernistische architectuur, de zoektocht naar discrete oplossingen om de oorspronkelijke intenties van Braem 50 jaar later toch te kunnen uitvoeren en de uitdrukkelijke behoefte dit gebouw over te dragen aan de volgende generaties.

SCAN EN BESTEL NU
VUB.BE/BOEK-BRAEM

Kurt Van Eeghem

Kurt Van Eeghem is presentator, acteur en schrijver

© Isabelle Pateer

Een drama voor veel kunstenaars

"Then what would we be fighting for?" Die zin wordt toegeschreven aan Sir Winston Churchill die in volle oorlogstijd aldus zou hebben geantwoord op de vraag om in de kunstsubsidies te snoeien. Een prachtig citaat dat 'helaas' niet kan worden teruggevonden tussen de zowat vijftien miljoen woorden die er van de voormalige *prime minister* in gedrukte vorm bestaan. Helaas, inderdaad, want het ware een prachtig citaat om weer te geven waarom je de oorlog tegen 'den Duits' moest winnen.

Kunst brengt mensen bijeen rond vragen, woorden en beelden. Kunst zorgt voor ontspanning en discussie. Kunst is gemeenschapsvormend - een begrip dat politici, leidinggevende en andere autoriteiten gretig in de mond nemen. Ze vinden het belangrijk, want - komt er vrolijk achteraan gehuppeld - de gemeenschap bepaalt onze identiteit, samen zijn we sterk; onze cultuur, weet je wel, en meer van dat soort fraais.

'Antwerpen winter', 'Brugge feest', 'Gent zingt', zelfs 'Herstappe viert' als de 75 inwoners van het kleinste dorp van Vlaanderen plots ontdekken dat hun Herstappe ruim 600 jaar bestaat. Dan moeten kunstenaars winteren, feesten, zingen of vieren, want zij zijn wel degelijk gemeenschapsvormend. Anders gezegd, als je op kunst gaat besparen, kort je op de gemeenschap, knaag je aan de identiteit van volk, stad of gehucht. Raak er met andere woorden niet aan, want "Then what would we be fighting for?"

Toch gaat de huidige regering weer geld zoeken bij de kunsten. Niet dat er in dat uithoekje van de begroting veel te schrappen valt, wel integendeel, in de Vlaamse begroting zijn de kunsten goed voor nauwelijks 0,4 procent van het budget. Dat is, kortom, een habbekrats. Neem zo'n typisch grafiekje met voor elk domein, hetzij onderwijs, welzijn of wat dan ook, een kleurtje, dan kan je het staafje cultuur amper zien. En van dat kleurtje dient de bevoegde minister nog eens 1,4 procent te besparen. Dat wordt

een onzichtbare gebeurtenis voor het kleurenbalkje, maar wel een drama voor veel kunstenaars.

Enkele kleine musea gaan op de schop, sommige kunstencentra moeten behoorlijk inleveren, andere wat minder, maar steeds doet het pijn. Hier sneuvelt een orkest, daar een theatergroep. Het lijkt *at random*, maar ik ga ervan uit dat de minister de slachtoffers zorgzaam kiest of wat geld in de schuif houdt voor een ietsiepiet-sie nieuw beleid of jong geweld.

Pijnloos is zo'n operatie nooit, terwijl aan de zijlijn de roepstoeters juichen omdat de 'subsidieslurpers' eindelijk lik op stuk krijgen. Onzin uiteraard. Na ruim vijftig jaar in de kunsten - voor de goede orde, ongesubsidieerd - weet ik maar al te goed hoe hard er wordt gewerkt en met hoe weinig middelen. Kunstenaars draaien elke euro tien keer om vooraleer hem uit te geven en onderzoek wijst uit dat ze qua inkomen in de laagste categorie vertoeven.

Na alweer wat miljoenen minder is de 'vloer' murw geslagen. Vier jaar geleden kwam men nog op straat, maar veel leverde dat niet op. De club hangt ook niet aaneen, het zijn individuen, dus makkelijk te treffen. Het ene ensemble kijkt wel uit om hardop de vuist te heffen wanneer een ander het deksel op de neus krijgt. De solidariteit valt moeilijk te organiseren, al is ze er wel.

En volgend jaar wordt er weer gevierd, gezongen, gewinterd en gezomerd. Dan zullen burgemeesters en schepenen weer glunderend de microfoon ter hand nemen om die kunstenaars met plezier in te leiden als ze voor de beroemde 'habbekrats' een stukje gemeenschap gaan vormen met muziek, spel, dans, woord, verf en brons. Eén troost, burgemeester Rockox (Antwerpse burgemeester en mecenas aan het begin van de zeventiende eeuw, red.) is zo goed als vergeten, maar zijn tijd- en stadgenoot Rubens blijft in de hele wereld een grote kunstenaar.

Ouders van een overleden kind

OVOK, een nieuwe lidvereniging van deMens.nu, stelt zichzelf en haar werking voor. OVOK staat voor Ouders Van een Overleden Kind vzw. De vrijwilligers van OVOK staan altijd klaar om een luisterend oor te bieden aan mensen die hun kind hebben verloren, recent of minder recent.

Monique Hauquier

OVOK vzw is een Vlaamse zelfhulpgroep voor ouders die één of meerdere kinderen hebben verloren, ongeacht de leeftijd, ongeacht de doodsoorzaak of de tijd sinds het overlijden. OVOK werd meer dan veertig jaar geleden opgericht door ouders die zelf ook een kind hadden verloren.

De organisatie biedt een warme, veilige omgeving waar ouders met elkaar kunnen praten, herkenning en erkenning vinden, en leren omgaan met het leven na het verlies.

OVOK organiseert praatgroepen, lotgenotenbijeenkomsten, wandelingen, creatieve activiteiten, lezingen, herdenkingsmomenten en nog zoveel meer rond rouw en verlies omtrent een kind. Ook verschijnt er driemaandelijks een tijdschrift, 't *Vergeet-mij-nietje*, met getuigenissen en verhalen van ouders, boekbesprekingen, mooie teksten, informatie over activiteiten en zo verder. Daarnaast geeft OVOK eveneens informatie en vorming aan scholen, hulpverleners

en het brede publiek, om meer begrip voor rouw bij ouders en gezinnen te creëren.

Alle ontmoetingsgroepen worden begeleid door ouders die zelf lotgenoot zijn. Momenteel zijn er tien dergelijke groepen, verspreid over Antwerpen, Limburg, Oost- en West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant. De kracht van de vereniging ligt bij het lotgenotencontact: ouders helpen ouders vanuit begrip en gedeelde ervaring. Niemand begrijpt beter hoe iemand zich voelt dan de personen die door dezelfde ellende zijn moeten gaan. Van overleven opnieuw naar een leven.

OVOK werkt dankzij vrijwilligers en steunt op giften en samenwerkingen. De vereniging wil tonen dat hoe zwaar het verlies ook is, er ooit weer leven mogelijk is - met onze kinderen verweven in ons leven en voor altijd in ons hart.

Meer informatie: www.ovok.be en info@ovok.be

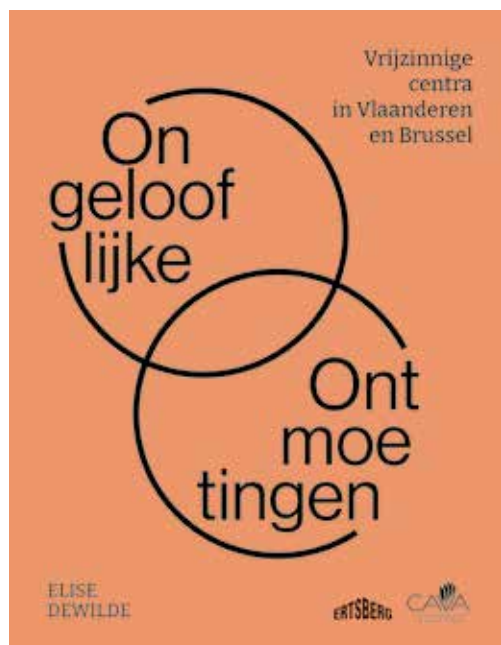
OVOK biedt een warme, veilige omgeving waar ouders van een overleden kind met elkaar kunnen praten, herkenning en erkenning vinden, en leren omgaan met het leven na het verlies

Ongelooflijke ontmoetingen

Begin 2026 stellen het Centrum voor Academische en Vrijzinnige Archieven (CAVA) en uitgeverij Ertzberg een unieke publicatie voor. In het boek *Ongelooflijke ontmoetingen* bundelt CAVA voor het eerst heel wat boeiende verhalen over de vrijzinnige centra in Vlaanderen en Brussel.

Elise Dewilde

© Federatie Vrijzinnige Centra / Collectie CAVA

Kaart uit het archief van de Federatie Vrijzinnige Centra met een overzicht van de vrijzinnige centra in Vlaanderen en Brussel, niet gedateerd, maar vermoedelijk uit de jaren 1980

Ben of was je betrokken bij een vrijzinnig centrum? Heb je interesse in de geschiedenis van het vrijzinnig humanisme? Of ben je iemand die al eens voorbij een vrijzinnig centrum wandelt en er graag wat meer over wil weten?

Dan is het boek *Ongelooflijke ontmoetingen* over de trefpunten voor vrijdenkers in Vlaanderen en Brussel wellicht iets voor jou. Het rolt binnenkort van de pers en is vanaf februari beschikbaar.

Vanuit een eigen, niet-confessionele opvatting over het leven hebben vrijzinnig humanisten vanaf de tweede helft van de twintigste eeuw hun plaats op lokaal niveau letterlijk en figuurlijk steeds meer opgeëist. Dankzij hun 'ongelooflijke' inzet ontstonden zo markante plekken, namelijk vrijzinnige (ontmoetings)centra.

Naast enkele artikels die wat algemene contextinformatie bieden, bevat het boek vooral de unieke verhalen van een kleine veertig van die centra. De publicatie is rijkelijk voorzien van citaten, opmerkelijke historische wetenswaardigheden en illustratiemateriaal, waaronder een fotoreeks van de hand van Arne Van Lierde. Hij bracht de diverse gebouwen waarin de vrijzinnige centra gevestigd zijn, voor dit project treffend in beeld.

Een van de verhalen die in het boek aan bod komen, is dat van VLC De Geuzetorre in Oostende, waar CAVA het boek op zondag 1 februari 2026 voorstelt. Interesse om de presentatie bij te wonen? Noteer die dag alvast in je agenda en houd de communicatie van CAVA en van uitgeverij Ertzberg in de gaten.

Het boek kan worden gerealiseerd dankzij de medewerking van de bij de vrijzinnige centra betrokken actoren die bereid waren hun verhaal te delen, en dankzij de steun van deMens.nu, de Federatie Vrijzinnige Centra, de Vlaamse overheid, het Centrum voor Vrijzinnig Humanistisch Erfgoed en de Vrije Universiteit Brussel.

CAVA zet zich in voor het erfgoed en archief van de Vrije Universiteit Brussel én van de vrijzinnig humanistische gemeenschap in Vlaanderen en Brussel. Het centrum brengt het in kaart, verzamelt het, draagt er zorg voor, doet er onderzoek naar en presenteert het aan het publiek, waarmee het ook in dialoog gaat. In 2014 ontving CAVA een kwaliteitslabel van de Vlaamse overheid. Sinds 2016 is CAVA een erkend cultureel archief op Vlaams niveau.

Meer informatie op: www.cavavub.be en www.ertsberg.be

“Ik wil de **tijd** die ik nog heb **zinnig besteden**”

Voor Luk Vangansbeke, 63 jaar, zijn vrijheid, gelijkheid en solidariteit niet alleen principes op papier, maar richtsnoeren voor het dagelijkse leven. In 2014 ruilde hij een internationale carrière in de bedrijfswereld in voor een engagement binnen de vrijzinnig humanistische gemeenschap. Sinds zijn longkankerdiagnose in 2022 is zijn inzet er niet minder op geworden. “Fysiek lukt niet alles meer, maar de wereld is nog niet van mij af.” Luk doet ons zijn verhaal.

Bert Goossens - foto's © Isabelle Pateer

Een vroege afkeer van onrecht

Voor Kerstmis kreeg ik van mijn dochter een bijzonder cadeau. “Papa, ik wil alles van je weten.” Het was een invulboek waarin je herinneringen kan vastleggen, van je kindertijd tot nu. Toen ik erin begon te schrijven, merkte ik dat er niet alleen verhalen naar boven kwamen, maar ook de bron van mijn engagement voor het vrijzinnig humanisme.

Al op jonge leeftijd had ik een uitgesproken rechtvaardigheidsgevoel. Onrecht tegenover wie minder sterk was, kon ik niet aanzien en ook onbillijke beslissingen van leerkrachten lieten me niet onberoerd. Dat gevoel van verontwaardiging kreeg verder vorm in het secundair onderwijs, in het atheneum van Mechelen op campus Pitzemburg. Ik had er het geluk geëngageerde leerkrachten te ontmoeten die discussie en kritisch denken stimuleerden. Onze directeur had de concentratiekampen overleefd en was zeer geëngageerd. Gesprekken met hem maakten een diepe indruk en voedden mijn ideeën over hoe een samenleving rechtvaardig en eerlijk kan zijn.

Ik las veel over geschiedenis en kwam al vroeg in aanraking met de donkere kanten van de Kerk. Het was pijnlijk duidelijk hoeveel macht en onrechtvaardigheid er vanuit religie werd opgelegd. Dat gaf me een blijvende kritische houding tegenover geloof en dogma's.

Van rechten naar moraalwetenschappen

Aanvankelijk begon ik aan een rechtenstudie, gedreven door het idee ‘de zwakkeren in onze samenleving te beschermen’. Maar de goede punten bleven uit. Ik stapte over naar moraalwetenschappen, waar ik les van professor Jaap Kruithof kreeg. Hij was een groot voorbeeld, niet zozeer als pleitbezorger van het vrijzinnig humanisme als beweging, maar door me bewust te maken van de nood aan persoonlijk engagement.

Luk Vangansbeke

Mijn studies versterkten mijn overtuiging dat vrijheid en gelijkheid fundamentele waarden zijn. Godsdiensten daarentegen, met hun opgelegde beperkingen en ongelijkheid, staan daar vaak lijnrecht tegenover. Het was een logische stap om mezelf antireligieus te noemen, maar tegelijk voelde ik vooral een drang om zelf verantwoordelijkheid te nemen.

Vrijuit durven spreken

Na mijn studies werd ik door de reismicrobe gebeten en zo volgde een internationale carrière. Het werk bracht me overal in Europa en in de Verenigde Staten. Vooral in Oost-Europa bracht ik veel tijd door en ik startte er een eigen zaak, gericht op organisatie-efficiëntie en Train-the-trainer-opleiding. Tijdens het communisme speelde religie daar nauwelijks een rol, maar wat me vooral opviel, was dat decennia na de val van de Berlijnse Muur veel mensen nog steeds niet vrijuit durfden te spreken.

In die periode hield ik me nauwelijks met zingeving bezig. Ik werkte hard, reisde veel en ontmoette talloze mensen. Toch groeide gaandeweg het gevoel dat ik méér wilde doen dan me alleen zakelijk bezighouden. Kleine gebaren zoals groenten kopen op de markt in Boekarest en die aan mensen geven die het nodig hadden, deden me beseffen hoe eenvoudig solidariteit kan zijn. Het kostte me bijna niets, maar gaf me wel een goed gevoel.

Toen ik mijn zaak uiteindelijk stopzette, wist ik dat het tijd was voor een andere weg. Ik wilde iets maatschappelijk zinvols doen. Ik zocht een plek waar mijn waarden centraal konden staan.

Een nieuw engagement

In 2014 kwam ik zo terecht bij het vrijzinnig centrum in Vilvoorde en later bij Uitstraling Permanente Vorming (UPV, vandaag Mensen & Wetenschap). Het gaf me voldoening om mensen te bereiken met activiteiten en gesprekken die aan de essentie van het vrijzinnig humanisme raken.

Later ging ik aan de slag op het federaal secretariaat van deMens.nu. Daar voelde ik me opnieuw thuis. Ik kon meewerken aan publicaties en samenwerkingen met andere organisaties zoals het Hannah Arendt Instituut. Wat ik altijd benadrukte: onze boodschap moet helder en toegankelijk zijn, geen academische verhandelingen, maar woorden die iedereen begrijpt. Want onze waarden hebben alleen betekenis als ze gedeeld en toegepast worden.

Toch bleef er iets wringen. Binnen de vrijzinnig humanistische beweging zag ik vaak te veel terughoudendheid. Er wordt weinig met uitgesproken standpunten naar buiten gekomen. We praten te vaak binnen de eigen kring, terwijl de samenleving rondom ons schreeuwt om redelijkheid, nuance en kritische zin.

Nood aan durf en samenwerking

Voor mij is vrijzinnig humanisme geworteld in drie kernwaarden: vrijheid, gelijkheid en solidariteit. Dat zijn geen loze woorden, maar beginselen die teruggaan tot de Franse Revolutie en die nog altijd de basis van een eerlijke samenleving vormen.

Die waarden veranderen niet, maar de thema's waarop we de nadruk leggen wél. Klassieke strijdpunten als abortus en euthanasie blijven relevant, maar vandaag moeten we ook antwoorden bieden op migratie, racisme, oorlog en de ethische aspecten van nieuwe technologieën. De uitdaging ligt voor mij in het zichtbaar maken van onze stem. We hebben de kennis, argumenten en

kracht om de stem van de redelijkheid te laten klinken. Maar daarvoor is durf en samenwerking nodig. We moeten beleidsmakers en andere organisaties er actief bij betrekken en bovenal luisteren naar de samenleving. Alleen zo kunnen we tonen dat onze waarden niet alleen theorie zijn, maar concrete richtsnoeren om in diversiteit samen te leven.

Leven met kanker

In december 2022 kreeg ik de diagnose longkanker. Terminaal. Plots belandde ik in een nieuwe realiteit. Mijn eerste reactie was eenvoudig: pech. Het had net zo goed iemand anders kunnen zijn. Ik bleef er niet in hangen. De vraag werd: hoe ga ik daarmee om?

Mijn achtergrond in filosofie en moraalwetenschappen helpt me enorm. Vooral de ideeën van Epicurus geven houvast. Hij stelt: zolang wij er zijn, is de dood er niet; en wanneer de dood er is, zijn wij er niet meer. Dat inzicht leerde me de dood zonder angst te bekijken.

Wat dit pad vooral draaglijk maakt, is het netwerk van mensen rond mij. Familie, vrienden, oud-collega's en kennissen hebben me nooit geïsoleerd laten voelen. Integendeel, ook na meer dan twee jaar blijven het contact en de steun groot. Dat sociale weefsel is een onschatbare bron van levenskwaliteit.

Tegen mijn kinderen - een dochter en twee zonen - zeg ik: "Wring mij leeg als een spons." Tijd is misschien niet wat ik in overvloed heb, maar ik heb nu wel tijd. Die wil ik zinvol besteden. Fysiek lukt niet alles meer, maar de wereld is nog niet van mij af. En het wonderlijke is: door te geven, krijg ik ook terug. Het contact met anderen, de gesprekken, de warmte ... Het maakt dit, vreemd genoeg, misschien wel tot een van de gelukkigste periodes in mijn leven.

Een bank vooruit

Leerkrachten niet-confessionele zedenleer over hun vak

Naam: Filip Rogiers

Aantal jaren voor de klas: 2

School: GO! Atheneum Unesco Koekelberg

Studierichting: doorstroomfinaliteit

Jaren: 3de graad

© Dimitri De Smet

Hoe breng je verbindende communicatie in de praktijk in de lessen niet-confessionele zedenleer?

Laat mij beginnen met een open deur. Het gaat niet goed met de mensenrechten in deze wereld. Op een totaal van 195 landen is het aantal volwaardige democratieën gedaald tot slechts twee dozijn. De Verenigde Staten worden daar vooralsnog bijgeteld, ook al beukt president Trump daar elke dag almaar brutaler op de rechtsstaat in. Democratie, vrede en vrijheid hebben we, zeker in Europa, lange tijd als vanzelfsprekend beschouwd. We kunnen die zelfgenoegzaamheid maar beter zo snel mogelijk afleggen.

“Wat voor antwoord kunnen wij als humanisten bieden?” vroeg Robbert Bodegraven, directeur van het Humanistisch Verbond Nederland, zich begin dit jaar af in een inspirerende lezing getiteld *Een humanistisch antwoord op oorlog*. Daarin zegt hij: “Hoe we de vrede verdedigen in tijden van oorlog is niet alleen een politieke discussie, het is ook een diep menselijk vraagstuk.”

Humanisme is géén vanzelfsprekendheid. Humanisme is een werkwoord. Een burgerplicht. Als het onder druk staat, moeten we durven te ‘polariseren’. Ik plaats het woord tussen aanhalingstekens omdat ik er uiteraard niet mee bedoel dat we elkaar de kop moeten inslaan. Wel moeten we ‘onverdraagzaam’ zijn voor wie onverdraagzaamheid preekt en zeker voor wie dat in de praktijk vertaalt - aanzetten tot haat en gewelddaden is en blijft een strafbaar feit, zowel in het individuele als het internationale strafrecht.

Met fascist en diverse andere integranten, die gemeen hebben dat ze het op democratie en mensenrechten hebben gemunt, moet je geen compromissen willen sluiten. Op cruciale momenten in de geschiedenis is ‘neutraliteit’ de facto medeplichtigheid. Neville Chamberlain, op dat moment premier van het Verenigd Koninkrijk, meende in 1938 ook nog altijd dat hij met nazi-Duitsland kon ‘verbinden’. Niet optimisme, maar verzet is hier een morele plicht. Niet inbinden is de taak van alle humanisme.

Daarmee heb ik de kernvraag - hoe breng je verbindende communicatie in de praktijk? - nog niet beantwoord. Ik wens de vraag te herformuleren: hoe verbind je zonder in te binden? En hoe vertaal je dat in de klas? Herinneringseducatie is daarbij een must, samen met respectvol in dialoog gaan. In elke les niet-confessionele zedenleer gaat het in se over het stellen en bewaken van humanistische grenzen.

Net zoals ‘polariseren’ plaats ik ‘dialoog’ hier tussen aanhalingstekens. Betekent het één niet dat je elkaar de kop moet inslaan, het ander betekent evenmin dat we ontmenselijkende meningen naar de mond moeten praten. Proberen te begrijpen? Ja. Goedkeuren? Nee. Ook dat is een les in humanisme: je moet niet willen ‘verbinden’ met mensen die de Holocaust of andere genocides ontkennen of minimaliseren. De aarde is niet plat, de klimaatverandering is een feit, zo ook zijn rassenhaat, homofobie, discriminatie, vervolging geen meningen, maar misdaden.

Breinpijn

© De Puzzelaar

	3	9						
8						2		3
				4				8
1			5		9			
4			2	8				
				3			6	7
	6		9			4	1	
		8			5	6		2
	2			7				

Speel mee en maak kans op een prijs

Vul de sudoku en/of de Zweedse puzzel in en stuur je oplossing voor **1 februari 2026** naar info@deMens.nu (vermeld in het onderwerp: Oplossing Breinpijn) of met de post naar deMens.nu, Auguste Reyerslaan 70 te 1030 Schaarbeek.

Vermeld volgende gegevens: je volledige naam en adres, zodat wij je kunnen contacteren als je tot de winnaars behoort, en de oplossing, namelijk de gele lijn in de sudoku en/of het sleutelwoord van de Zweedse puzzel.

Uit de juiste inzendingen worden zes winnaars getrokken: drie voor de sudoku en drie voor de Zweedse puzzel. Ieder van hen krijgt het boek *Ongelooflijke ontmoetingen* van Elise Dewilde (zie Ingezoomd, p. 47). In het volgende nummer publiceren we de oplossingen. De winnaars worden persoonlijk gecontacteerd.

Oplossingen vorig nummer

Gele lijn sudoku: 764.952.813

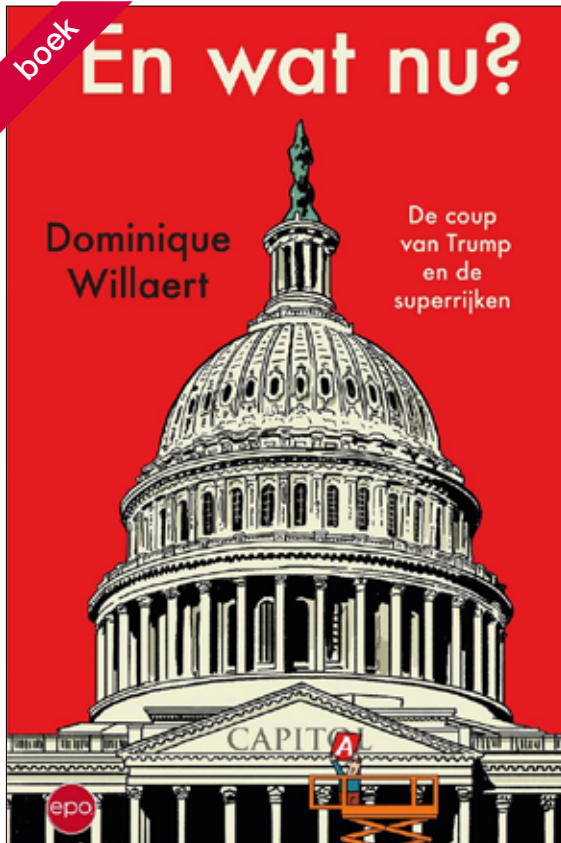
Sleutelwoord Zweedse puzzel: gelijkwaardigheid

De winnaars ontvangen elk het boek *The Family of Migrants* van het museum Fenix.

rijsmiddel		treuzelaar	veel bezittend	sleeppet	plaats in Amerika	Italiaans eiland	afspringend vuurdeeltje	kraft	11	geestdrift	zonnegod	kinder-spielgoed
houten vat			waarmaken		hervormen							
			lofdicht		beslag							
waterdier							onpasselijk	mep				tinteling
amfibie				hert				schuif			verbruikt	
aansporing						13		oogholte			dicht	
bijwoord		14	op die manier	getal	annexus (afk.)		filosoof					Bijbelse figuur
			overwinning		zwemvogel							
10					weegtoestel					uitroep van schrik		
doctor (afk.)			oosterlengte		achter					deun		
			bezit v.e. boer		een zekere		Griekse letter	hoedanig				
zwakke wind		jongens-naam	slotstuk		inval	6		huis-bediende				
			knevel					voorzetsel			individuele	
								maaltijd				
				de dato (afk.)		vanaf (afk.)	heilidronk					leesteken
				7			dun					
ik	heidemeer			deel van kleding	tegen-stander					huivering		
	jonge paling				reeks							
			op alle plaatsen									
			Spaans gerecht					overdreven		geen enkele uitgezon-derd	5	toegang
chic feest		voor			ontvang-toestel	voertuig	rivier in Azië			slotwoord		
		Chin. lengtemaat					klaar					
				daar				Engelse titel		niet kort		
				noot		kon. atheneum						3
gebergte (Spaans)						eeuwig uitstel					deel van een fuik	Oost-Europeaan
bevestiging						boom		9				
		baas					dito (afk.)	grondtoon	lerland			
		ad interim							muzieknoot			
					12							
paling				muurholte			muziek-instrument		8	landtong		4
meisjes-naam				Japans bordspel		rivier in Italië		vliegbijslet			1	

© De Puzzelaar

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----

En wat nu?

De coup van Trump en de superrijken

Dominique Willaert

Epo, 2025

ISBN 9789462675421

© Joke Goovaerts

Het nieuwe boek van Dominique Willaert gaat verder dan analyse; het is een oproep tot actie én een uitnodiging tot luisteren naar elkaar, naar de verhalen achter de cijfers, naar de mensen achter de slogans

In het verkiezingsjaar 2024 reist Dominique Willaert naar de Verenigde Staten. Net zoals in zijn vorige boek *Niet alles maar veel begint bij luisteren* gaat hij opnieuw in gesprek met tal van mensen, dit keer tegen de achtergrond van de nakende Amerikaanse presidentsverkiezingen. Zijn tocht voert hem door de *Rust Belt*, ooit het kloppende hart van de Amerikaanse zware industrie, maar nu vooral een regio in verval. Hij bezoekt staten als North Carolina, Kentucky, West Virginia, Ohio en Pennsylvania. Al snel voelt Willaert aan dat Donald Trump wel eens opnieuw als winnaar uit de presidentsrace zou kunnen komen.

Veel Amerikanen voelen zich vergeten door de klassieke politiek. In Kentucky, Ohio en Pennsylvania ontmoet hij arbeiders die zich in de steek gelaten voelen door de Democratische Partij. De torenhoge inflatie voedt de onvrede over het beleid van president Joe Biden. Zo spreekt Willaert met Carol en Jerry, een koppel dat jarenlang trouw Democratisch stemde: "Vroeger wisten de Democraten wat er in ons land leefde en namen ze de juiste beslissingen. De mensen die nu in Washington zitten, hebben elke feeling met ons verloren." Het is een sentiment dat de

auteur in talloze gesprekken herkent. Daarnaast ziet hij hoe Amerikaans nativisme een belangrijke katalysator voor polarisatie is. Die ideologie wil de belangen van *native-born* Amerikanen beschermen en beschouwt immigranten als een bedreiging voor banen, cultuur en nationale veiligheid. Het fenomeen is historisch geworteld in periodes van grote migratiegolven, maar vandaag is het actueler dan ooit.

Ook religie speelt een opvallende rol. In Cleveland ontmoet Willaert Amanda, een voormalige leerkracht die haar job verliet omdat het curriculum niet meer met haar overtuigingen strookte: "Ik moest lesgeven over zestig genderidentiteiten en kinderen werden gedwongen bij hun privileges stil te staan." In gesprekken met evangelische christenen merkt hij hoe geloof wordt ingezet om politieke keuzes te legitimeren, vaak gekoppeld aan conservatieve waarden en antiprogressieve retoriek. Zelfs termen als 'vrijheid' worden strategisch gebruikt, niet om inclusie te bevorderen, maar om anderen uit te sluiten. Die gesprekken tonen hoe taal een wapen is geworden in de strijd om macht en identiteit.

Donald Trump is een meesterlijke performer en manipulator, iemand die de politieke arena tot een toneel heeft omgevormd. Met behulp van massamedia creëerde hij een persona die miljoenen Amerikanen aanspreekt. Voor velen belichaamt hij nog steeds *The American Dream*: de selfmade man die zich tegen alle verwachtingen in opwerkt, hoe ironisch dat ook klinkt. Het zijn ideeën die diep in de Amerikaanse cultuur verankerd zitten.

En wat nu? is een boek dat verder gaat dan analyse. Het is een oproep tot actie én een uitnodiging tot luisteren naar elkaar, naar de verhalen achter de cijfers, naar de mensen achter de slogans. Er zijn concrete voorstellen te lezen om weerstand te bieden tegen de extreemrechtse golf die onze samenleving bedreigt. Dominique Willaert pleit voor dialoog, solidariteit en een herwaardering van menselijke waardigheid. Zijn werk is een spiegel én een kompas in deze woelige, gepolariseerde tijden. Voor iedereen die wil begrijpen hoe onze democratie steeds meer onder druk komt te staan en wat we kunnen doen om haar te beschermen, is dit boek een absolute aanrader.

[dds]

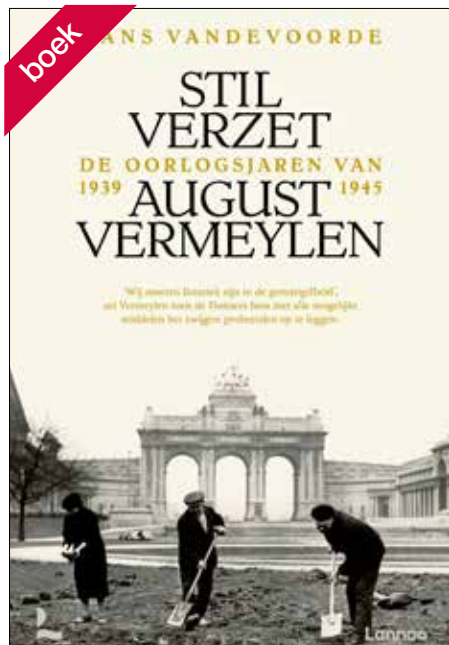
Stil verzet

De oorlogsjaren van August Vermeylen
1939-1945

Hans Vandevoorde

Lannoo, 2024

ISBN 9789401420648

Met *Stil verzet. De oorlogsjaren van August Vermeylen 1939-1945* schetst Hans Vandevoorde een indringend portret van een intellectueel die tijdens de Duitse bezetting tot stilte werd gedwongen, maar moreel overeind bleef. August Vermeylen, schrijver, kunsthistoricus, socialistische senator en voorman van de Vlaamse beweging, werd door de nazi's *kaltgestellt*. Hij mocht geen openbare functies meer uitoefenen en leefde schijnbaar geïsoleerd. Welke invloed had dat op zijn schrijven en denken? Was zijn manier van leven exemplarisch voor hoe een intellectueel die jaren kon doorkomen? Die vragen staan centraal in Vandevoordes boek.

Aan de hand van dagboeken, brieven en notities biedt de auteur een originele inzicht in het dagelijkse leven tijdens de bezetting. De kleine kantjes van de oorlog komen tot leven: verveling, angst en ziekte. Maar Vermeylens geest blijft scherp. Hij werkt aan een roman, onderhoudt zijn netwerk via concerten, tentoonstellingen en wandelingen in Brussel, en blijft trouw aan zijn principes: zorg voor anderen, afwijzing van onrecht, trouw aan zichzelf. Vermeylen was geen lid van het verzet, maar wel een stille tegenstander van het regime.

[lg]

Een wereld te winnen

Mijn internationale zoektocht naar een andere
kijk op dementie

Teun Toebes en Jonathan de Jong

De Arbeiderspers, 2024

ISBN 9789029553452

In *Een wereld te winnen* neemt Teun Toebes, een jonge Nederlandse zorgvernieuwer, de lezer mee op een bijzondere wereldreis. Samen met filmmaker Jonathan de Jong gaat hij na hoe er in verschillende landen met dementie wordt omgegaan. Hij kijkt daarbij naar de manier waarop mensen met dementie worden gezien, welke waardigheid ze hebben, welke rol ze in de maatschappij spelen én welke implicaties dat heeft voor de manier waarop zorg wordt ingericht. In Japan bijvoorbeeld zijn er dementievriendelijke wijken waar mensen zelfstandig kunnen functioneren en in Ghana wonen mensen met dementie gewoon in de gemeenschap, omringd door hun familie.

Het boek leest als een reisverslag, maar bevat wel een maatschappelijk pleidooi. Door personen met dementie als mensen te blijven zien, mét verlangen, waardigheid en recht op vrijheid, pleit Toebes voor een menselijkere, inclusieve benadering van dementie, waarbij autonomie, verbondenheid en zingeving centraal staan. Hij zet aan om na te denken over ouder worden, zorg en dementie. *Een wereld te winnen* verscheen voor het eerst in 2023. Deze herwerkte editie uit 2024 besteedt ook aandacht aan de inmiddels verschenen documentaire *Human Forever* van De Jong en Toebes.

[vm]

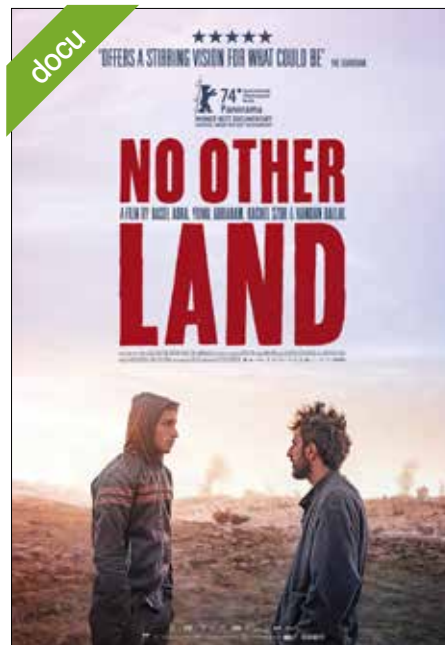
No Other Land

Regie: Basel Adra, Yuval Abraham, Hamdan Ballal en Rachel Szor

Land: Palestina en Noorwegen

Jaar: 2024 - Duur: 92 min.

Beschikbaar via streamingplatforms

De documentaire *No Other Land* vertelt het verhaal van de Palestijnse gemeenschap in Masafer Yatta, een regio in de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever. De jonge activist Basel Adra filmt het dagelijkse bestaan van zijn directe omgeving. Masafer Yatta krijgt te maken met aanslepende vernielingswerken, gelegaliseerd door sloopbevelen van de Israëlische bezetter. De vernieling en het verzet worden in beeld gebracht door Basel en de bevriende Israëlische journalist Yuval Abraham.

Beverige smartphonebeelden met niets anders dan het geluid van tanks en geweren tonen de gewelddadige confrontaties tussen bezetters en bewoners. Maar de grootste kracht van *No Other Land* zit in de hoop van de Palestijnse inwoners. Ze proberen de cyclus van vernieling en heropbouw onophoudelijk te doorbreken: van grotten maken ze een tijdelijke thuis en in het geheim leggen ze meermaals opnieuw de eerste stenen van hun huis - terwijl ze blijven strijden voor hun land. *No Other Land* is een krachtige documentaire die niet alleen op de vernietigende acties van het Israëlische bezettingsleger focust, maar vooral de veerkracht van het Palestijnse volk in beeld brengt.

[lv]

De Bronzen Uil

foto's © Evy Ottermans

Mira Aluç

Falun Ellie Koos

Met haar roman *Sprokkelaars* heeft de Nederlandse auteur Mira Aluç de Bronzen Uil gewonnen. Die literaire prijs voor de beste Nederlandstalige debuutroman werd al voor de vijftiende keer uitgereikt door het Willemsfonds en het Algemeen-Nederlands Verbond. De bekendmaking en uitreiking vonden plaats op zaterdag 29 november 2025. Naast een bronzen beeldje ontvangt Aluç ook een cheque van tienduizend euro. In *Sprokkelaars* schetst de auteur een teder en scherp portret van mensen in de schemerzone tussen kansen en kwetsbaarheid. Het hoofdpersonage Jong, afgestudeerd maar zonder perspectief, werkt in de loods van zijn excentrieke oom en dreigt te blijven hangen in verlamende besluiteloosheid. Het resultaat is een debuut dat fundamentele vragen stelt over identiteit, ongelijkheid en werk.

De vakjury, onder leiding van Peter Van den Eede, looft de menselijke authenticiteit waarmee de personages zijn neergezet: “De auteur van dit debuut tekent met veel medeleven echte mensen in een wegwerpwereld die vaak verborgen blijft.”

De lezersprijs ging naar de roman *Rouwdouwers* van de Nederlandse Falun Ellie Koos, een rauw en vertederend debuut over het leven van Ada, een jonge vrouw die elders een nieuw begin zoekt, maar haar demonen niet kan ontlopen. Falun Ellie Koos ontvangt een kunstwerk als bekroning.

Meer informatie op: www.debronzenuil.eu

V-fest

V-fest, het jaarlijkse festival over seksualiteit en intimiteit, is terug met een pittig en gevarieerd programma van taboedoorbrekende gesprekken en prikkelende workshops.

V-fest wil een laagdrempelig en inclusief festival zijn voor iedereen die interesse in seksualiteit en intimiteit heeft. Het focust op het bespreekbaar maken van taboes en het ontkrachten van hardnekkige mythes.

V-fest is een initiatief van het huisvandeMens. De evenementen vinden plaats gedurende de hele maand maart 2026 en op verschillende locaties in Leuven.

Meer informatie, programma en tickets op: www.v-fest.be en [@v.fest3000](https://www.instagram.com/v.fest3000)

Darwinlezing

Op 12 februari vieren humanisten overal ter wereld Darwindag, de geboortedag van Charles Darwin, de grondlegger van de moderne evolutietheorie. Dat is het uitgelezen moment om wetenschap en kritisch denken in de kijker te plaatsen.

Traditiegetrouw organiseert het Fonds Lucien De Coninck daarom op donderdag 12 februari 2026 een lezing met de evolutietheorie in de hoofdrol.

Dit jaar is professor Freek Van de Velde te gast, met een lezing over 'taal als bio-culturele parasiet'. De spreker behoort tot een nieuwe branche in de taalkunde, de evolutionair taalkundigen die de ontwikkeling van taal door een evolutionaire bril bekijken. Hij heeft ook het boek *Wat taal verraad. Een kleine geschiedenis van brein tot beschaving* geschreven.

Plaats van het gebeuren is VC Geuzenhuis, Kantienberg 9 in Gent. De lezing begint om 20 uur, de deuren openen om 19.30 uur. Graag vooraf inschrijven.

Meer informatie en inschrijvingen op: www.fondsluciendeconinck.com en www.deMens.nu

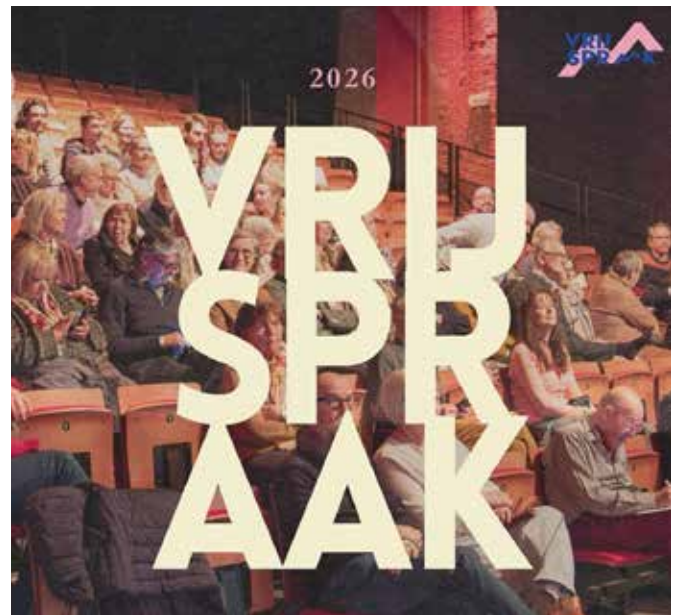
Vrij-Spraak

Vrij-Spraak is een jaarlijks vrijzinnig evenement met sprekers, debatten en ontmoetingen. Het vrije woord, verbinding en kritisch denken vormen de kern van het programma. Verschillende gasten benaderen het centrale thema vanuit hun eigen achtergrond en expertise. Sofa-gesprekken worden afgewisseld met 'babbelbreaks', livemuziek en poëzie.

Voor de vijfde editie verhuist Vrij-Spraak van het Zuiderpershuis in Antwerpen naar Het Predikheren, Goswin de Stassartstraat 88 in Mechelen. Het evenement vindt plaats op zaterdag 7 maart 2026. De deuren openen om 15 uur, het programma begint om 15.30 uur en eindigt rond 21.15 uur.

Het thema van de nieuwe editie is 'verzet'. Verspreid over vier debatten, met subthema's als intergeneratie, zelfbeschikkingsrecht, journalistiek en literatuur, onderzoekt Vrij-Spraak wat verzet vandaag de dag betekent in een steeds complexere samenleving.

De eerste gast die bekend is gemaakt, is Alicja Gescinska. Zij is schrijver en filosofe, en publiceerde recent *Vrouwen in duistere tijden*, een bundel met tien biografische portretten van moedige en intelligente vrouwen, onder wie Rosa Luxemburg, Anna Achmatova, Hannah Arendt en Barbara Skarga.

Vrij-Spraak is een organisatie binnen de vrijzinnige gemeenschap van Antwerpen, met: De Maakbare Mens, Dwaalzin, huisvandeMens Antwerpen, Hujo, Humanistisch Verbond, M HKA - Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen, Vermeylenfonds, Vrijzinnige Dienst Universiteit Antwerpen en Willemsfonds.

Meer informatie, programma en tickets op: www.vrij-spraak.be

Meer activiteiten en nieuwsberichten op: www.deMens.nu

Op het terrein

© Fotografiencollectief Brandpunt 23

Hans De Ceuster

© VanderWolf Images / Shutterstock.com

Moreel consultants bij Defensie nemen de pen op en geven een inkijk in hun werk en werkomgeving

Dromen van echte vrede

Dit jaar vierde ik Wapenstilstand met één been in België en één in Litouwen. Als het ware tussen de herinnering aan voorbijgevoerde conflicten en de vooruitblik op een nieuw conflict dat volgens velen in onze toekomst ligt. Nog altijd worden tijdens deze periode vredesboodschappen de wereld ingestuurd en klinkt de wens om de wapens, al is het maar even, te laten zwijgen. Alsof ze niet altijd zouden moeten zwijgen.

Wanneer twee strijdende partijen hun verschillen heel even vergeten en menselijkheid tonen, doen tijdelijke vredesbestanden dromen van echte vrede. Kerst 1914 kende zulke spontane vredesbestanden, toen Engelse en Duitse soldaten uit de loopgraven kwamen om samen te voetballen. De jaren erna werden die spontane blijken van respect voor elkaar echter verpletterd door de onwil van de militaire en politieke leiders om menselijkheid te tonen. De bestanden en diegenen die het mens-zijn nog omarmden, werden letterlijk aan flarden geschoten.

Hoe kunnen mensen zich eigenlijk nog met elkaar verzoenen, wanneer conflicten op de meest wrede manier worden uitgevochten. Hebben alle leiders Carl von Clausewitz in gedachten, die in *Vom Kriege* oorlog louter zag als een middel om politieke doelen te bereiken en ervoor pleitte conflicten zo kort en intens mogelijk te maken. Want een langdurige, halfslachtige strijd leidt volgens hem alleen tot meer lijden en onzekerheid.

Kunnen we als maatschappij onze militairen de opdracht geven om alle menselijkheid, alle respect voor de ander opzij te zetten, om die visie te laten triomferen? Of luisteren we beter naar Immanuel Kant, die in *Zum ewigen Frieden* opriep om vooral geen krijgspraktijken toe te passen die een latere verzoening in de weg zouden staan. Want vernietiging en wreedheden tegen

mensen maken duurzame vrede onmogelijk. De belangrijkste vraag is dus hoe men, zelfs in oorlog, de weg naar vrede niet volledig afsluit.

Zingt Yevgueni misschien de oplossing: “Meer vrouwen aan de macht.” Is dat wat we nodig hebben om conflicten te stoppen en verbinding te creëren? Meer eigenschappen die over het algemeen aan vrouwen worden toegeschreven? Uiteraard ging iemand met die vraag aan de slag en analyseerde ze rationeel. De geschiedenis lijkt te bewijzen dat vrouwelijke leiders geen grotere garantie voor vrede zijn, soms was zelfs het tegendeel waar. Maar een diepere analyse leert dat het vaak de mannelijke entourages en andere leiders waren die dachten dat ze de vrouwelijke leider konden manipuleren of verslaan. De boodschap van Yevgueni is dus misschien niet fout: er zijn veel te weinig vrouwen aan de macht.

Maar wat kunnen we zelf doen om onze menselijkheid niet te verliezen, nu onze wereld in nog meer conflicten lijkt te sukkelan? De moreel consultants van Defensie schreven een boek over vrede en conflict: *Vrede is de mooiste kleur*. Leerkrachten niet-confessionele zedenleer gebruiken het om in de laatste jaren van het basisonderwijs over conflicten te praten. Dagelijks gaan we ook in gesprek met militairen, burgers en families om te trachten de menselijkheid te laten overwinnen.

Misschien kan de boodschap van Simone Weil aan Charles de Gaulle over wat er na de Tweede Wereldoorlog nodig was om de menselijkheid weer te doen triomferen, daarbij het meest haalbare zijn. Haar antwoord was eenvoudig, namelijk dat we rust en warmte nodig hebben. Laat dat dan zijn wat de moreel consultants van Defensie iedereen in deze duistere tijd toewensen.

Achter tralies

Moreel consultants van de Stichting voor Morele Bijstand aan Gevangenen getuigen over hun ervaringen. Om privacyredenen doen ze dat anoniem en zijn alle namen van gedetineerden schuilnamen

Naar woorden zoeken

Verschillende talen spreken is handig als moreel consultant. Ik ben zelf een taalfreak en zou ze graag allemaal kennen. Ik verbaas me ook wel eens over de talenkennis van gedetineerden. Een enkeling spreekt er echt veel. Hamza lijkt ze te absorberen. Hij is op zoek naar een utopisch (n)ergens, liefst zo ver mogelijk weg van zijn herkomstland, waar hij niet meer heen wil. Hij kan zich verstaanbaar maken in de taal van elk land waar hij ooit verbleef. In ons eerste gesprek zochten we samen naar een taal die we gemeenschappelijk ongeveer even goed spreken. We kwamen uit op Italiaans. Nu ja, hij sprak dat veel beter dan ik. Mijn actieve woordenschat Italiaans is beperkt en daarom zocht ik tijdens de gesprekken wel eens een woord op via Google Translate. Hij zei dan dat ik moeite moest doen en zelf moest nadenken om het woord te vinden. In dat eerste gesprek was het ook voor hem naar woorden zoeken, want hij had amper nog Italiaans gesproken sinds hij in België was. Onze gesprekken gingen vaak over Italië, waar hij een poosje in het zuiden van het land heeft gewerkt. Op Google Maps toonde hij me de plekken waar hij is geweest en raadde hij me plaatsen aan die een bezoek waard zijn. Onze gesprekken hebben ervoor gezorgd dat mijn Italiaans erop is vooruitgegaan en het zijne opgefrist.

Gelukkig is er Google Translate, want ik spreek ook wel eens met een gedetineerde zonder dat we een gemeenschappelijke voertaal hebben. Je schuift het toetsenbord naar elkaar door, je wacht tot de ander de tekst heeft gelezen en goedkeurend knikt als die zinvol is of met de wenkbrauwen fronst als Google Translate er een eigen taal van maakt. Via het toetsenbord en door samen naar de tekst in je eigen taal op het scherm te kijken, kan je best mooie gesprekken hebben. Die ervaring had ik toch bij Petar, die alleen Bulgaars en Turks spreekt. Tijdens ons eerste gesprek was hij gewoon opgelucht dat iemand de praktische en juridische vragen

die hij stelde eindelijk begreep - zonder dat ik er een antwoord op had. In de volgende gesprekken liet hij de vragen steeds meer achterwege om over zijn zorgen over het thuisfront te vertellen. Zijn schuldgevoel over hoe zijn vrouw de eindjes aan elkaar trachtte te knopen sinds hij in de cel zat, hield hem 's nachts wakker. Petar verbleef enkele maanden in de gevangenis, langer dan hij in België in vrijheid was geweest.

Soms probeer ik een gesprekspartner mee te nemen in mijn enthousiasme om een taal aan te leren. Wanneer een gesprek bijvoorbeeld over verveling gaat, vraag ik vaak aan de ander wat die altijd al heeft willen doen, maar waar die nooit de tijd voor heeft genomen. Ik pols dan wel eens of die nooit een nieuwe taal heeft willen leren. Veel mensen delen mijn zin om een andere taal te spreken, maar ze echt leren is zo een van die dingen tussen droom en daad ... Hannah echter heeft haar droom om Japans te leren in de besloten ruimte van haar cel gerealiseerd. Ze liet een familielid een cursus Japans voor zelfstudie bestellen en hield me bij elk gesprek op de hoogte van haar vorderingen. Bij haar vertrek uit de strafinrichting had ze vier van de vijf boeken doorworsteld.

Aan de slag als vrijwillig moreel consultant?

Interesse om als vrijwillig moreel consultant actief te zijn in een gevangenis of een detentiehuis? Stuur je motivatiebrief en curriculum vitae via jobs@smbg-famd.be naar de Stichting voor Morele Bijstand aan Gevangenen.

Momenteel zoekt SMBG consultants voor het detentiehuis in Olen en voor de gevangenis in Dendermonde, Ruiselede, Leuven, Sint-Gillis, Antwerpen, Hoogstraten, Wortel, Merksplas en Tongeren. Meer info over de Stichting voor Morele Bijstand aan Gevangenen vind je op: www.smbg-famd.be

Tinneke Beeckman

Tinneke Beeckman is filosoof en schrijfster

Ongevoelig voor het lijden van anderen

© Jeroen Vanneste

Fanatici begaan de vreselijkste daden terwijl ze de hoogste idealen prediken. Hoe valt dat te begrijpen? De Engelse schrijver Aldous Huxley (1894-1963), bekend van *Brave New World*, onderzoekt die vraag in *Grey Eminence*. Dat boek uit 1941 behandelt het religieuze en politieke leven van François Leclerc du Tremblay (1577-1638), alias 'le Père Joseph'. Die kapucijner monnik was de vertrouweling van kardinaal Richelieu, bijgenaamd 'l'Eminence rouge'. Die was op zijn beurt de rechterhand van de Franse koning Lodewijk XIII. De monnik speelde een nefaste politieke rol: zijn fanatisme verlengde de religieuze conflicten die nu bekendstaan als de Dertigjarige Oorlog (1618-1648).

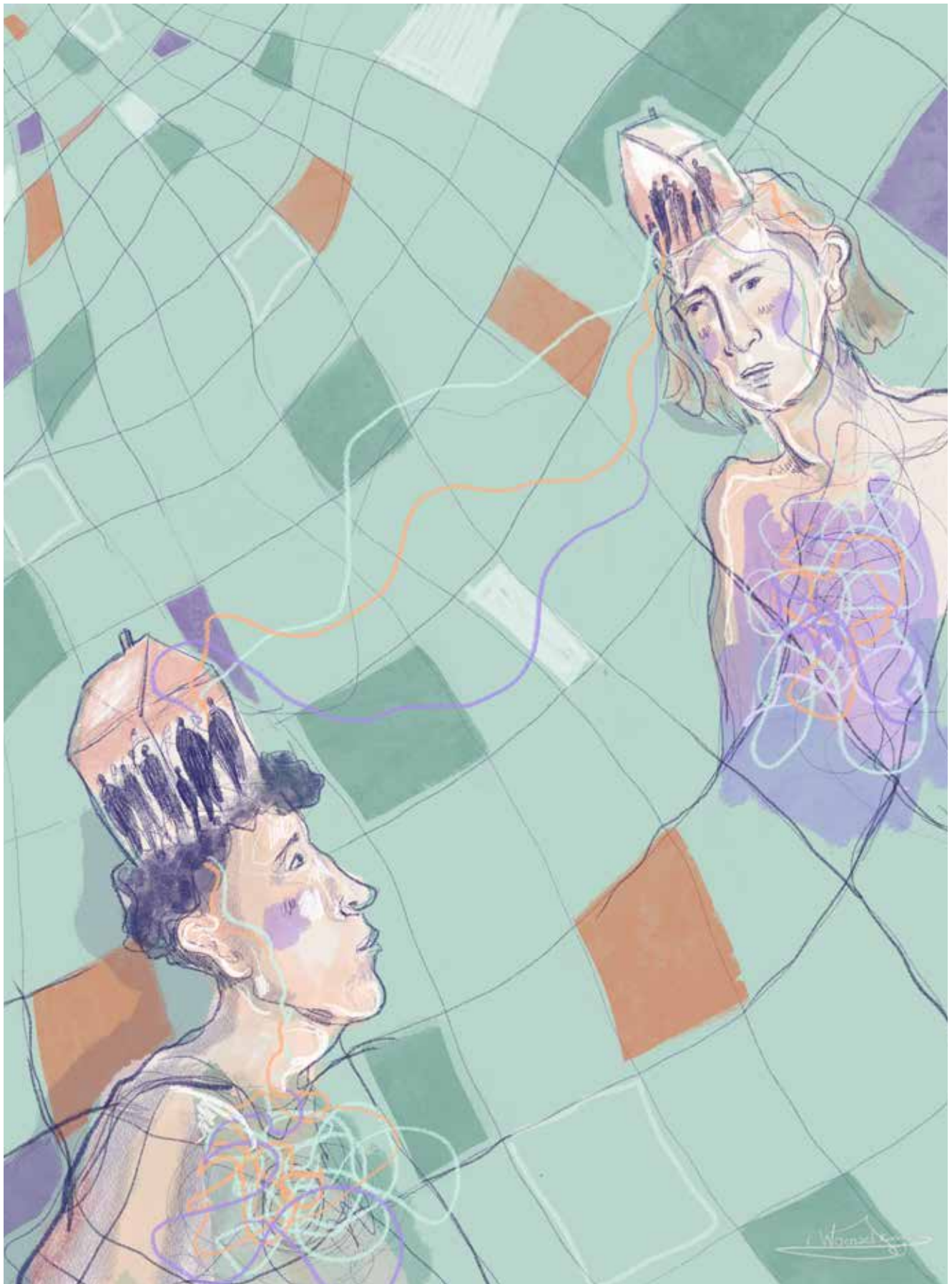
Huxley wil weten hoe iemand die zijn leven in dienst van God stelt, die een extreem ascetisch leven leidt en de hoogste vormen van mystieke ervaring nastreeft, tegelijk zo'n politieke intrigant kan zijn. Hoe kan zo iemand honderdduizenden soldaten en burgers een gruwelijke dood injagen? Het lijkt onbevattelijk: om een mystieke eenheid met God te beleven, moet je jezelf verloochenen. Dat heet 'actieve annihilatie' in religieuze termen: je beoefent praktijken die het ego temperen. Voor Père Joseph betekende dat dagelijks urenlang bidden, sober en streng leven. Hij verbleef aan het Franse Hof, maar leek onverschillig voor luxe, rijkdom en roem. Hij werkte achter de schermen als een officiële minister van Buitenlandse Zaken. Kardinaal Richelieu noemde hem 'Tenebroso-Cavernoso'; de duistere, heimelijke monnik.

Volgens Huxley werd die zelfverloochening echter doorkruist door een mateloze ambitie voor Frankrijk. De monnik had als motto 'Gesta Dei per Francos': Franse daden uitvoeren voor God. De machtspolitiek

van de Franse koning werd gelijkgesteld aan Gods plan. Zo werd de monnik de uitvoerder van Gods wil, zelfs wanneer hij zonden beging zoals spioneren, chanteren, manipuleren. Cynisch gezegd, schrijft Huxley, kon Père Joseph kwaadaardig, dominant en eierzuchtig zijn, zolang hij meende aan Gods wil te gehoorzamen.

Huxley verbindt die ontsparing aan een mogelijke interpretatie van het christelijke lijdensverhaal. Christus stierf aan het kruis om mensen van hun zonden te verlossen. Op een gelijkaardige manier vereist het geloof dat sommigen lijden - zoals soldaten en burgers - om anderen - met name de Franse koning - te redden. Nog een element is de adoratie voor Christus' lijden. De keerzijde daarvan, aldus Huxley, is het verlangen naar wraak op wie Gods Zoon afwijst. Geweld tegen andersdenkenden, protestanten, Joden, inheemse volkeren en vele anderen lijkt dan gerechtvaardigd. Daarbij horen de bestraffingen die de monnik zichzelf als zondaar voortdurend oplegde; die maakten hem alleen strenger. Nooit stelde hij zijn opvattingen ter discussie. Zijn leven stond dus in het teken van het lijdensverhaal, maar hij was ongevoelig voor het lijden van anderen geworden. Huxley plaatst die interpretatie van de christelijke mystiek tegenover de boeddhistische traditie, die hij in *The Perennial Philosophy* en in *Island* bespreekt. Huxley besluit dat wie zich met politiek inlaat, religieus niet zuiver kan blijven. Hij schreef zijn werk tijdens de Tweede Wereldoorlog; hij wilde ook hedendaagse vormen van fanatisme begrijpen. Dat het schijnbaar goede zo makkelijk wordt ingezet om het kwade te rechtvaardigen, noemt Huxley een van de belangrijkste en meest tragische motieven in de geschiedenis.

Conflict & verbinding

Illustratie © Janne van Woensel Kooy

WIJ ZIJN ER VOOR JOU!

In een huisvandeMens kan je terecht voor: informatie (o.a. waardig levenseinde) - gesprekken - vrijzinnig humanistische plechtigheden - gemeenschapsvormende activiteiten - vrijwilligerswerk

Provincie Antwerpen

Jan Van Rijswijcklaan 96
2018 Antwerpen
03 259 10 80
antwerpen@deMens.nu

Lantaarnpad 20
2200 Herentals
014 85 92 90
herentals@deMens.nu

Begijnhofstraat 4
2500 Lier
014 85 92 90
lier@deMens.nu

Grote Markt 14
2800 Mechelen
015 45 02 25
mechelen@deMens.nu

Laar 2 bus 2
2400 Mol
014 85 92 90
mol@deMens.nu

Begijnenstraat 53 bus 6
2300 Turnhout
014 42 75 31
turnhout@deMens.nu

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Saintelettesquare 17
1000 Brussel
02 242 36 02
brussel@deMens.nu

Campus Etterbeek VUB
Pleinlaan 2
Site Willy Van Der Meeren
Lokaal P3.0.DE10, gele units
1050 Brussel

Provincie Limburg

Klokkestraat 4 bus 1
3740 Bilzen
089 30 95 60
bilzen@deMens.nu

Opitterstraat 20
3960 Bree
089 73 05 00
bree@deMens.nu

Grotestraat 10
3600 Genk
089 51 80 40
genk@deMens.nu

Albrecht Rodenbachstraat 18
3500 Hasselt
011 21 06 54
hasselt@deMens.nu

Koningstraat 49
3970 Leopoldsburg
011 51 62 00
leopoldsburg@deMens.nu

Hertog Jan Plein 24
3920 Lommel
011 34 05 40
lommel@deMens.nu

Rijksweg 380
3630 Maasmechelen
089 77 74 21
maasmechelen@deMens.nu

Kazernestraat 10 bus 1
3800 Sint-Truiden
011 88 41 17
sinttruiden@deMens.nu

Vlasmarkt 11
3700 Tongeren-Borgloon
012 45 91 30
tongeren@deMens.nu

Provincie Oost-Vlaanderen

Koolstraat 80-82
9300 Aalst
053 77 54 44
aalst@deMens.nu

Boelare 131
9900 Eeklo
09 218 73 50
eeklo@deMens.nu

Kantienberg 9
9000 Gent
09 233 52 26
gent@deMens.nu

Zuidstraat 13
9600 Ronse
055 21 49 69
ronse@deMens.nu

Stationsplein 22
9100 Sint-Niklaas
03 777 20 87
sintniklaas@deMens.nu

Hoogstraat 42
9620 Zottegem
09 326 85 70
zottegem@deMens.nu

Provincie Vlaams-Brabant

Leuvensestraat 28
3200 Aarschot
013 32 53 09
aarschot@deMens.nu

Koning Albertstraat 87
3290 Diest
013 32 53 09
diest@deMens.nu

Molenborre 28 bus 2
1500 Halle
02 383 10 50
halle@deMens.nu

Brusselsestraat 203
3000 Leuven
016 23 56 35
leuven@deMens.nu

Beauduinstraat 91 bus 1
3300 Tienen
016 81 86 70
tienens@deMens.nu

Frans Geldersstraat 23
1800 Vilvoorde
02 253 78 54
vilvoorde@deMens.nu

Provincie West-Vlaanderen

Hauwerstraat 3C
8000 Brugge
050 33 59 75
brugge@deMens.nu

Esenweg 30
8600 Diksmuide
051 55 01 60
diksmuide@deMens.nu

Korte Torhoutstraat 4
8900 Ieper
057 23 06 30
ieper@deMens.nu

Galloperstraat 48
8670 Koksijde
058 52 08 94
koksijde@deMens.nu

Overleiestraat 15A
8500 Kortrijk
056 25 27 51
kortrijk@deMens.nu

Godshuislaan 94
8800 Roeselare
051 26 28 20
roeselare@deMens.nu

De huizenvandeMens zijn
een initiatief van deMens.nu

Meer info op
www.deMens.nu

